Osmanlıdan İnsan Manzaraları

Julius R. Van Millingen

Tarih

doruk

Osmanlıdan İnsan Manzaraları

DORUK / *Tarih*
Osmanlıdan İnsan Manzaraları

Yazar:
Julius R. Van Millingen

Çeviren:
Osman Yıldız

Editör:
Murat Karatağ

Kapak Tasarımı:
Doruk Can Koçak

Sayfa Tasarımı:
Cafer Çakmak

ISBN: 978-975-553-709-2

Baskı: Şubat 2018

Baskı-Cilt:
Ertem Basım Yayın
Sertifika no: 16031

e-posta: info@dorukyayinlari.com
www.dorukyayinlari.com
Sertifika no: 13086

Osmanlıdan İnsan Manzaraları

Yazan

Julius R. Van Millingen

Çeviren:

Osman Yıldız

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Julius R. Van Millingen tarafından 1800'lü yılların ortasında yazılmış olan *"Osmanlıdan İnsan Manzaraları"* isimli kitapta Osmanlı topraklarında doğmuş ve yaşamış bir İngiliz'in kaba ön yargılarıyla karşılaşılıyor olmasına rağmen Millingen'ın bir taraftan da tarafsız bir gözlem ile eseri oluşturmak kaygısı taşıdığını hissederiz.

Kitap Arnavutlar, Tatarlar, Pomaklar, Bulgarlar, Kırgızlar, Lazlar, Ermeniler, Yunanlılar, Ulahlar, Yahudiler, Çingeneler, Suriyeliler, Dürziler, Maruniler, Bedeviler ve elbette Türkler hakkında genel karakter yapıları, dini inançları, kıyafetleri, yemek anlayışları ve kabaca dahi olsa yukarıda sıralanmış olan ulusların tarihleri hakkında bilgi vermesi amaçlanarak yazılmış ve akıcı üslubu ile sıkıcı olmaktan uzak bir eser olarak değerlendirilmelidir.

İlginç bir biçimde Millingen kitabında İstanbul sokaklarını adeta işgal etmiş algısı uyandıran köpeklerden de söz etmiş, insanların hayatlarına bakarken bir taraftan da sokak köpeklerinin hayatları hakkında bilgi vermek gibi bir zorunluluk hissetmiş gibi görünmektedir. Elbette sokak köpeklerini anlatırken Osmanlı insanlarının bunlara karşı nasıl davrandıklarını ve Türk insanının vicdan sahibi insanlar olduğunu eklemeyi de unutmamıştır.

Millingen'ın 1848 yılında İstanbul'da doğduğu ve 1940 yılında hayatını kaybettiği, İstanbul'da bankerlik yaptığı bilin-

mektedir. Fakat hayatına dair çok ayrıntılı bilgiler elde edilmesi çok mümkün olamamıştır, yine de kendisini Osmanlı Levantenlerinden birisi olarak kabul etmek doğru olacaktır. Ayrıca bu kitapta kendisinin söz ettiği "Kutsal Topraklardan İnsan Manzaraları" adıyla bir başka kitap daha yazmış olduğunu bilmekteyiz.

Yine de Osmanlıdan İnsan Manzaraları kitabı Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde yaşamış bir insanın bakışını yansıtması ve bu bakış sayesinde kısacık bir an için bile olsa kendinizi orada hissetmenizi sağlayan bir kitap olarak değerlendirilmelidir. Tarif ettikleri ve aktardıklarıyla Osmanlının son dönemine dair araştırma yapanlara ya da atalarımızın yaşamlarına ilgi duyanlara faydası olacağını umuyorum.

1. Bölüm

COĞRAFYA VE TARİH

Size tanıtmak niyetinde olduğum Osmanlı İmparatorluğu Avrupa ve Asya kıtalarına yayılmıştır. İstanbul ve Çanakkale boğazları bu iki kıtayı birbirinden ayıran ince bir çizgi oluşturmaktadır. Bu boğazlarda hızlı bir akıntı mevcuttur, fakat kimi yerlerde boğaz öyle daralır ki; Avrupa'dan Asya'ya bağırsanız sesiniz duyulur, ayrıca karşı taraftan havlayan köpeklerin sesini duymak oldukça yaygın karşılaşılan bir durumdur.

Avrupa kıtasında Osmanlı Bulgaristan'a kadar kuzeye uzanmıştır ve Karadeniz'den Adriyatik'e kadar yayılan uzun bir ülke şeridini içinde barındırır.

Asya kıtasındaki Osmanlı ise daha da geniş topraklara yayılmıştır ve Basra Körfezinden Karadeniz'e kadar uzanır. Doğusunda İran ve Kızıl Deniz yer alır. Akdeniz ise imparatorluğun batısında kalmaktadır.

Osmanlı en eski antik medeniyetlerin merkezleri, kutsal kitaplardan ve tarih kitaplarından, Musevilik, Hıristiyanlık, İslamiyet ve diğer inançların kaynaklarından aşina olduğumuz toprakların, yani dünyanın en masalsı bazı yerlerinin hâkimiyetine sahiptir.

Osmanlının yöneticileri köken olarak Orta Asya'da konargöçer bir kabile olan Türklerdir. Topraklarının büyük bir kısmı çöle dönüşen anavatanlarını kuraklık ve çölleşme sebebiyle terk

etmek mecburiyetinde olduklarından; hayvan sürüleri için yeni otlak arayışıyla Ermenistan ve İran taraflarına akın etmişlerdir. Güçlü bir gelgit gibi önlerine çıkan her şeyi alt eden Türkler en sonunda sadece Anadolu'ya değil, Mısır ve Kuzey Afrika'ya kadar yayılmışlardır.

Kendi tarihlerinin erken zamanlarında Müslümanlaştıkları için, Türkler gittikleri her yere bu inancı yaymak için çalışmışlardır ve Selçuklu hanedanının Sultanı öncülüğünde Konya'ya yerleşerek; kendi hâkimiyetlerini Bizans İmparatorluğu'nun kapılarına dayandırmışlardır. Fakat Selçukluların varisi olan Ertuğrul Bey'in hâkimiyetindeki bir kabile bu yönetimi devraldı ve bugün hala Türkiye'deki topraklara egemen olan Osmanlı hanedanlığını kurdu.

Günümüzdeki Osmanlı hâkimiyetini oluşturan olaylar şu şekildedir; Ertuğrul Bey, 400 kişilik kabilesiyle Anadolu'da dolaşıyordu ve hasbelkader Ankara bölgesinde Selçuklu ve Moğol orduları arasındaki çatışmalara rast geldi. Ertuğrul Bey Selçuklulara yardım etmek için savaşa girdi ve muhtemel bir yenilgiyi şanlı bir zafere dönüştürdü. Tam zamanında gelen bu yardıma karşılık, Selçuklu Sultanı Ertuğrul Bey'i Yunanistan[1] ve başkenti Konstantinapol (İstanbul) olan Bizans İmparatorluğu'nun sınırında Anadolu'nun bir bölgesini vererek ödüllendirdi[2].

Yaz boyunca yeni gelenler sürülerini dağlara çıkartırlardı ve kış zamanlarında ise ovalara geri dönerlerdi fakat gittikçe güçlenen ve cesaretlenen Ertuğrul Bey Yunanlara savaş açtı. Başarıyla geçen savaşlar art arda geldi ve en sonunda 1326'da Ertuğrul Bey'in oğlu Osman'ın liderliğinde İznik Konsili'nin[3] bu-

---

(1) Burada yazarın Yunanlılar olarak söz ettikleri bizdeki karşılığı Bizans, Avrupa'da ise Doğu Roma Olarak adlandırılan devlettir. Metnin orijinalliğinin bozulmaması için Yunanistan olarak bırakılması tercih edilmiştir. Metnin bu kısmında geçen Yunan kelimesinin Bizans ya da Doğu Roma olarak okunması doğru olacaktır. (E.N.)

(2) Yazarın söylediği bölge bilindiği gibi bugün Bilecik ve Kütahya illerinin sınırları içerisinde kalan Söğüt ve Domaniç'tir. (E.N.)

(3) Birinci İznik Konsili, MS 325 yılında Bizans İmparatoru I. Konstantin tarafından Roma İmparatorluğunda resmi devlet dini olacak Hıristiyanlığın içerisinde tartışılan bazı

lunduğu bölge Müslümanların kontrolüne geçti. Bursa dahi alınmıştır ve Osman Bey o zamandan beri Osmanlı olarak bilinen hanedanlığının tahtına geçmiştir.

Konumuza tamamen girmeden önce bu hanedanlığın kurucularının sadeliğini ve temel karakterlerini gösteren bir olaydan bahsetmek daha yerinde olur. Osman Bey öldüğünde ardında bıraktığı tek malvarlığı misafirperverliği temsil eden bir tuzluk, sancağı ve kılıcı temsil eden bir kaşık, pelerin ve beyaz bir örtü, bir çift at, bir öküz boyunduruğu ve koyun sürüsüydü. Kılıcı hala İstanbul'da sergilenmektedir ve ardından gelen tüm sultanlar bu kılıç ile hanedanın yönetimini devralırlar[4]. Koyun sürülerinin dölünden gelenler hala sultanın saltanatının mirasıdır ve Uludağ eteklerinde otlanarak saray ahalisine peynir ve tereyağı sağlamaktadırlar.

Osmanlı Türklerinin zaferleri Selçukluları da kendi sınırlarına katarak devam etti, yağmalamaya ve kana susamış erat kalabalıklarını kendi tarafına çekti. Boğazın Asya kıyıları kılıçtan geçirilip ateşe verilerek tahrip edildi hemen ardından kısa bir süre sonra (1453'te) İstanbul'un etrafı sarıldı ve Türkler taarruza geçtiler böylece Bizans imparatorluğunu ortadan kaldırdılar[5].

Önlerine kattıkları her şeyle birlikte Türkler zaferle yıkarak, yakarak, yağmalayarak, köleleştirerek ta ki; Viyana'nın duvarlarına dayanana kadar Avrupa'nın kuzeyine kadar ulaştılar ve şu

---

konuları netleştirmek amacıyla toplanmıştır. İznik Konsili'nin ana konusu İsa'nın gerçek Tanrı olup olmamasıydı. Buradaki toplantının sonucunda yayınlanmış olan *İznik İnanç Bildirisi* Ortodoks, Protestan ve Katolik kiliselerinin ortak olarak kabul ettiği metinlerdendir. Yazar buradaki Konsilin dini açıdan önemine vurgu yapmak amacıyla İznik Konsili cümlesini kullanmış olmalıdır. (E.N.)

(4) Aslında yazarın aktardığı bilginin eksik olduğunu söylemek gerekir. Şöyle ki; Osmanlı Padişahları tahta çıkacakları zaman iki adet kılıç kuşanırlardı birinci kılıç ruhani, ikinci kılıç ise dünyevi gücü sembolize ederdi. Ruhani olarak kuşanılan kılıçlar Hz. Muhammet, Hz. Ömer, Hz. Ebubekir'in kılıçlarından biri arasından seçilirken; dünyevi kılıç da Osman Bey, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim veya Kanuni Sultan Süleyman'ın kılıçları arasından seçilirdi. (E.N)

(5) Yazarın daha önce 1390-1402 yılları arasındaki ve 1422 yılındaki kuşatmalardan söz etmemesi ya bunları bilmediğini ya da çok yer harcamamak için eklemediğini düşündürtmektedir. (E.N.)

anda öyle görünüyor ki; tüm Avrupa'yı kontrol altına alacaklardı.

Fakat bu onların kuzeyde fethettikleri son yerdi. Tıpkı bir med cezir gibi gideceği yere kadar hızlıca ulaştı ve Viyana'ya karşı taarruza geçmesi ve geri püskürtülmesi Türk imparatorluğunun zirvesine ulaştığının ve sularının geri çekilme vaktinin geldiğinin göstergesidir.

Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan, Romanya, Macaristan gibi Avrupa'daki topraklarını tek-tek kaybetti ve şu anda Avrupa kısmında küçük bir şerit olarak kabul edilmesi gereken çok az toprak elinde kaldı. Asya kısmında da büyük bir toprak parçasını Rusya'ya kaptırdı ve Afrika'da Mısır ve Tunus sadece kâğıt üzerinde Osmanlınındır.

Osmanlının zamanındaki harika fatihleri, göçebe hayat tarzının getirdiği sadelikle yetişen neslin yaşadığı zorluklar sebebiyle doğmuştur. Güçleri ve cesaretleri büyüleyiciydi ve dini coşkuları onları ölüm karşısında cesur ve gözü kara kişiler haline getirmişti. İlk zamanlarındaki sultanlar da sıra dışı bir enerji ve bilgeliğe sahip insanlardı ve savaşlarda toplanan ya da ailelerinden zorla alınan en güzel ve en güçlü Hıristiyan çocuklarından seçilen meşhur Yeniçeri ordusunu düzenli bir ordu haline getiren sultanlar Osmanlının ilk dönemindeki Sultanlarıdır[6]. Kışlalara kapatıldıkları ve savaş sanatı ile ilgili talimler yaptıkları için, yeniçeriler de tıpkı Cromwell'in[7] yenilmez Demir Saflar'ına[8] benzer bir şekilde yetiştirilirlerdi.

---

(6) Yeniçeri Ocağı'nın Orhan Gazi veya I. Murad tarafından kuruluşunun gerçekleştirildiğine dair tartışmalar mevcuttur. Yazar ilk dönemlerdeki Sultanlardan söz ederken bunlara gönderme yapıyor olmalıdır. Bu da yazarın Yeniçeri ocağının kuruluşuna dair detaylı bilgisi olduğunu düşündürmektedir. (E.N.)

(7) Olasılıkla yazar 1599-1658 yılları arasında yaşamış olan İngiliz siyasetçi, asker ve devlet adamı Oliver Cromwell'den söz etmektedir. Cromwell İngiltere'nin yönetim biçimini Krallıktan Cumhuriyet'e çevirmiş ancak 1650'den ölünceye kadar "Devlet Koruyucu Lord" unvanı ile ülkeyi tek başına idare etmiştir. (E.N.)

(8) Oliver Cromwell'in kurduğu, eğittiği ve komuta ettiği askeri birlik bu şekilde anılıyordu. Cromwell'in yeni kurduğu ordu alışılmış olan ordu anlayışında köklü değişiklikler yapmıştır. (E.N.)

Fakat katı disiplin düzeni gevşedikçe onlar da sultanları tahtlarından edip yerine kendi istedikleri hanedan üyesini tahta geçiren asilere dönüştüler ta ki; bir gün 1826 yılında 4'üncü Mahmut onlardan habersiz kışlayı kuşatıp Yeniçerileri yok edene kadar. Kuşatmadan kurtulanların asıldığı eski saray meydanında hala yaşlı çınar ağacı görülebilir. Çınarın gövdesindeki oyuk da ayakkabıcı dükkânı olarak hizmet görmektedir[9].

Osmanlı imparatorluğunun gerilemesine kişisel mal varlığı peşinde koşan Türklerin yolsuzlukları sebep oldu. İmparatorluk dayanıklılığını yitirdi ve sultanlar lüksüne ve keyfine düşkün hale geldiler. Haremlerini kadınlarla ve sayısız kölelerle doldurdular, devlet işleriyle uğraşmak yerine keyiflerine düşkün hale geldiler. Gittikçe zorbalaşan sultanlar, ihtiras ve tahttan edilme korkusuyla öyle bir zalimleştiler ki; tahta çıkacak sultan için erkek akrabalarını ya da tüm erkek kardeşlerini öldürmek imparatorluk geleneği haline geldi. Kardeşler bir yay kirişiyle boğularak ya da bir çuvalın içine kapatılıp boğazın sularına atılarak öldürülüyorlardı.

Son dönemdeki sultanların gittikçe büyüyen kamuoyundan dolayı açıkça böyle şeyler yapamadığı doğrudur fakat onlar da birkaç istisna ile bencil ve yozlaşmış haldedirler. Aslında bundan önce tahtta oturan ve Bay Gladstone'un[10] 'Büyük Katil' dediği Abdülhamid döneminde yozlaşma ve zalimlik şu ana kadar duyulmamış bir aşırılığa ulaşmıştı. Ermeni halkına karşı tüm kat-

(9) Yazar çınarın büyüklüğünden söz etmek için oyuğun ayakkabıcı dükkânı olarak kullanıldığını söylemiş olmalıdır. (E.N.)

(10) Burada sözü edilen Birleşik Krallık Başbakanı William Ewart Gladstone olmalıdır. Önemli bir politik reformcudur, popülist konuşmalarıyla tanınır, yıllarca Benjamin Disraeli ile bir politik yarış içinde olmuştur. Liberaller seçimi kaybedince Benjamin Disraeli'yi yıpratmak için Osmanlı yönetimindeki Bulgarlar hakkında 5 Eylül 1876 tarihinde basılan, Bulgarian Horrors and the Question of the East, başlıklı 64 sayfalık bir broşür kaleme alan ve Osmanlıların bağımsızlık isteyen Bulgarlara yaptıklarını alçakça ve eşi görülmemiş bir zulüm olarak sayan Gladstone, Türklerin dünyadan tasfiye edilmesi gerekliliğini anlatmıştır. Gladstone'a göre Türkler, "İnsanlığın dev bir insanlık dışı örneği"dir. "Türk hükümeti" olarak adlandırdığı Osmanlı hükümeti için ise "Hiçbir hükümetin işlemediği kadar günah işlemiş, hiçbir hükümet onun kadar günahkârlığa saplanmamış, hiçbiri onun kadar değişime kapalı olmamıştır" der. (E.N.)

liamları planlayıp gerçekleştirdi ve onun verdiği rüşvetlerle zenginleşen kişiler ve gizli ajanların kışkırtmalarıyla binlerce masum Müslüman ve Hıristiyan insan yerinden edilip yok edildi.

Sonunda meseleler öyle bir noktaya geldi ki, Osmanlı katlanılmaz bir yer oldu ve kötü bir sonla kendilerine Jön-Türkler diyen vatansever askerlerin liderliğinde, kendi ordusu tarafından 1908'de tahttan indirildi.

Jön-Türkler Abdülhamid'in yerine kardeşi 5'inci Murad'ı sultan olarak atadılar ve meşrutiyeti ilan ettiler yani, bizdeki sisteme benzer yapıda, halkın temsil edildiği bir parlamento ile hükümet yapısı kuruldu.

Osmanlı şu zamanlarda kendi reformlarını gerçekleştirmek için elinden geleni yapıyor ve dilerim başarılı olur fakat maalesef yıllar süren yozlaşma ve kötü yönetimin ardından her şeyi rayına sokmak Türkler için epey zaman alacak.

Şimdilik 20 yılı aşkın zamandır Osmanlı Batı Avrupa ile bağını Viyana'dan başlayıp Belgrad'daki Tuna nehri üzerinden geçen demir yollarıyla sağlamıştır. Ana hattın bir kolu Selanik'te biterken diğerinin bir kısmı Bulgaristan'dan İstanbul'a uzanmaktadır. Londra'dan İstanbul'a seyahat üç buçuk gün sürmektedir ve bu süre daha da kısaltılabilir.

İstanbul boğazı üzerinden geçen bir demiryolu bulunmamaktadır, fakat son zamanlarda yapılan bir demiryolu hattı Anadolu yakası başlangıcından Anadolu'nun iç taraflarından Konya'ya (İconium) kadar uzanmaktadır. Bu hat şimdi de Mezopotamya'dan Bağdat'a kadar genişletilmektedir ve oradan da Basra körfezine kadar uzatılacaktır ve kuşkusuz ki; en sonunda da oradan Hindistan'a devam edecektir. Hatta belki de gelecek zamanlarda Londra'dan bir haftalık seyahat ile oralardaki arkadaşlarımızı ziyaret edebilmemiz mümkün olacak.

Diğer bir demiryolu Beyrut'tan, Lübnan'ın dağlarından geçer ve Şam'a uzanır. Bu demiryolu oradan Ürdün'ün doğusuna, Ara-

bistan'daki Müslümanların kutsal mekânı Mekke'ye devam eder. Bu hat kutsal haç yolu olarak bilinmektedir çünkü birçok hacı bu yolla kutsal mekânlara gitmektedir. Bu hat nerdeyse tamamen inanan insanların katkısıyla, bağışlarıyla ve ücretsiz işçilikle yapıldı.

2. Bölüm

ARNAVUTLAR, POMAKLAR, TATARLAR VE BULGARLAR

Osmanlı imparatorluğunun yükseliş ve gerileme dönemlerinden kısaca bahsettikten sonra şu anda Osmanlı'yı oluşturan çeşitli halklara ve milletlere göz atmak ilginç olabilir.

Avrupa topraklarındaki Osmanlıdan başlayalım. Yunanistan'ın kuzeyindeki dağlık memlekette ve Adriyatik'in doğu kıyısında Arnavutluk ve Epir bölgelerinde Arnavutlar yaşamaktadırlar[11]. Arnavutlar cesur, mağrur ve özgürlüklerine düşkün fakat bir kısmı Yunanistan'ı zamanında işgal etmiş Palasgilerin[12] soyundan türemiş sorunlu bir halktır. Dünyaya büyük İskender gibi bir insanı getirmiş olmakla övünürler ve bunun gururunu yaşarlar. Arnavutluk aslında hiçbir zaman Türkler tarafından tamamen ele geçirilmedi. Ovalarda yaşayan insanlar hariç Arnavutlar ne istemişlerse kendi başlarına yapmışlardır ve hatta şu zamanlarda

---

(11) Epir, (Yunanca: 'Ηπειρος, *İpiros*) Yunanistan'ın önemli Arnavut nüfusu bulunan batı kesimi. Günümüz Çamlık (Çamerya) bölgesidir. Çam Arnavut'larının ülkeden tamamen atılması amacı ile Çamlık Soykırımı gerçekleştirilmiş fakat Arnavutlar halen tamamen Çamlık'dan atılamamıştır. (E.N.)

(12) Pelasg, Antik Yunanca metinlerde adı geçip (Pelasgoi, Pelasgós, Pelasgion-Πελασγικόν), Helen kavimleri gelmeden önce ana vatanları olan Kuzey ve Orta Yunanistan'da Girit ve Ege adalarında yaşayan bir halkın adıdır. Yunan kaynaklarında MÖ 5-4'üncü yüzyıllarda adları geçmekteyse de zamanla asimile olmuşlardır. Pelasgların Yunanların anlamadıkları bir dil konuştukları bilinmekteyse de bu dilin Hint-Avrupa dil ailesinden olup olmadığı, Yunan, Romen, Arnavut dillerinin atası olup olmadığı genellikle milliyetçi bakış açılarıyla tartışılmıştır. (E.N)

bile Türklerin boyunduruğu altına girmeye ve silahlarına el koymak için gönderilen Osmanlı askeri birliklerine karşı koyuyorlar. Arnavutların bir kısmı Muhammedi'dir (Müslüman), bir kısmı Roman Katolik, bir kısmı da Ortodoks'turlar. Kendi dilleri vardır fakat son zamanlara kadar kendi alfabeleri yoktu. Bu son kırk yıl içinde İngiliz ajanı Yabancı İncil Topluluğundan[13] bir İskoç, Arnavutların dilinde yazılmış bir alfabeyle onlara alfabe oluşturdu. Türkler şimdi bu alfabenin yerine Arap alfabesini getirmeye çalışıyorlar ve Arnavutlar da bu alfabeyi kullanmamak için mücadele ediyorlar. Arnavutların ulusal kıyafeti kızıl ya da mor süslü yelekle dizlerine gelen İskoç eteği tarzında bir etektir ve geniş omuzlu beyaz gömlek üzerine giyilen kolsuz bir ceket giyerler. Yelek vücuda defalarca dolanan ipeksi bir şerit ile kuşanılır. Renkli ceket yerine geçen nakışlı tozluklar dizleri korur ve kafalarına Fes adı verilen yeşil püsküllü başlık giyerler.

Ulusal kıyafetlerine öyle çok bağlıdırlar ki; Sultan Mahmut[14] tarafından 1747'de yayınlanan bir fermanla bu kıyafetleri yasaklamaya yönelik girişim; İskoç eteğinin ve tartanının yasaklanmasıyla İskoçya'nın dağlık bölgelerinde çıkan ayaklanma ve ardından gelen isyanlarla aynı etkiyi yaratmıştır[15]. Doğal olarak köylü kesimi bu maliyetli kıyafetleri satın alamaz ve Şayak adı verilen sıcak tutan ve dayanıklı, sıkı dokunmuş, gösterişsiz yünlü kumaş içeren kıyafetler giyerlerdi. Aynı malzemeden yapılan bir bandana, şayak donlar ve tozluklar, ayakkabı yerine de sandalet giyerlerdi. Kemerin üzerine eskiden kalma tabancalar ve heybetli hançerler ile doldurulan geniş bir fişeklik takarlardı.

---

(13) Yabancı İngiliz Topluluğu olarak sözü edilen kuruluşun Osmanlı topraklarında misyonerlik faaliyeti yürüten topluluklardan olması gerekmektedir. Bilindiği üzere Osmanlı topraklarında 1840'lı yıllardan itibaren misyonerlik faaliyetleri başlamış; Islahat Fermanı'nın yayınlandığı 1856 yılından itibaren de fermanda yer alan "Vicdan hürriyeti" ilkesi nedeniyle yoğunlaşarak devam etmiştir. (E.N.)

(14) I. Mahmut'tan söz edilmektedir. (E.N.)

(15) Yazar olasılıkla 1688 ile 1746 yıllarında İskoçya'da çıkmış olan "Jakobit İsyanları"ndan söz etmektedir. (E.N.)

Arnavutlar her daim dostlarına bağlı kalan fakat nefret ettiklerinde de bir o kadar da amansızca kindar olan bir aşiretler ulusudur. Onların dostluk sözü birbirlerinin kanından bir yudum içmekle verilir ve bu andan itibaren birbirlerine 'kan kardeşi' derler ve dost olmaya, birbirlerini savunmaya ve birbirlerinin intikamını almaya yemin ederler.

Tıpkı çok eski zamanlardaki Yahudilerde olduğu gibi kan davasının intikamını alacak kişi arkadaşının ya da kendi klanındaki kişinin katilinin peşini onu bulana kadar bırakmaz ve eğer ömrü boyunca katili bulmayı beceremezse çocukları babalarının yerine katilin peşine düşmek zorundadırlar. Bu bazen tüm ailenin katledildiği ve onların deyimiyle 'kan davası' hukukuna göre anlaşılabilecek bir durumdur.

Arnavutlardaki diğer bir dostluk kurma şekli de nüfuzlu birisini vaftiz esnasında çocuğun vaftiz babası olarak orda olmaya ikna etmektir. Bu vaftiz babaları sıklıkla Müslümanlardan olduğu için herhangi bir dini zorunluluk içermez fakat bu sayede iki ailenin akraba olduğu toplumsal bir ayin olarak bilinir.

Arnavutluk yoksul bir ülke olduğu için Müslüman nüfusunun büyük bir kısmı daha çok onlara hitap ettiği Osmanlı ordusuna subay veya asker olarak katılırlar. Geri kalan kısmı İstanbul'a ya da büyük kentlere bu savaş işlerinden farklı işleri yapmaya; yani bizdeki keke benzeyen ve 'simit' adı verilen yiyeceği, 'helva' adı verilen ve Arnavutlara has şekerlemeyi üretip satmak için giderler. Helva, nugata (kozhelvası) benzer ve ceviz ya da susam çekirdeğiyle yapılır. Bu ürünler halkaya benzer küçük bir minder ile ustaca kafalarında tuttukları geniş, çember tepsilerde son derece iştah açıcı şekilde hazırlanır. İleriki sayfalarda üçayaklı bir sehpanın üstüne yerleştirilmiş bu tarz bir tepsinin resmini 'simitçi' başlığıyla göreceksiniz. Fakat resimdeki satıcı bir Arnavut değil Anadolu'dan bir Türk'tür.

Simitçi

Bu helvalar küçük çocukların yanı sıra yetişkin insanların da en sevdiği yiyecektir ve insanlar bir araya geldiklerinde mutlaka bu helvalardan yerler. Arnavutlar aynı zamanda sebze bahçelerinde çalışmak için ve meyve satmak için de memleketlerinden dışarı çıkarlar ve memleketlerinde yetişen o harika elmaların ticaretini yaparlar.

Osmanlılar Arnavutların yoğun yaşadığı yerlere Arnavutların yaşadığı köy anlamına gelen Arnavutköy adını vermişlerdir.

Arnavutların ilgilendikleri bir diğer meslek çobanlıktır. Daha önceki sayfalarda kısaca Uludağ'daki, sultanın koyun sürülerinden bahsetmiştik. Sadece karşılaştıkları kurtlar ve ayılar için değil insanlar için de çok ciddi dehşet kaynağı olan vahşi çoban köpekleri vardır. Bu çoban köpekleri öyle gözü pek ve güçlüdürler ki; bir atlıyı eyerinden aşağı devirmeleriyle bilinirler. Başıma buna benzer bir olay geldiğinde, saldırı olur diye yanıma sağlam bir köpek kamçısı almasaydım şu anda bunları yazamıyor olurdum.

Arnavutların intikam alma olayı köpeklerinin hayatını kapsadığı için köpeklerini öldürmek hayatınıza mal olabilir. Yaklaşık yirmi yıl önce Uludağ'a tırmanan bir İngiliz'in meşru müdafaa için bu köpeklerden birini öldürmesinin ardından bir çoban tarafından öldürüldüğüne dair ciddi şüpheler vardır. Başka bir örnek ise zırhlı askerlerden biri civarda ateş açarken kendisine saldıran bir köpeği öldürmüş ve ardından o da bir çobanın baltasıyla yere serilmiştir.

Saldırgan ve güçlü olmalarına rağmen Türklerin çoban köpekleri eğitim anlamında bizim İskoç çoban köpeklerinden daha iyi değildirler. Bu köpekler çobanın yönlendirmesiyle sürüyü hizaya sokamazlar ve sadece kavgacıdırlar ve sık sık kendi sahiplerine karşı da saldırganlaşırlar.

Benim yaptığım gibi Arnavut çobanlarının Uludağ'dan ve Uludağ'a göçlerini izlemek ilginçtir. Evim dağın eteklerinde bulunur ve yaz geceleri dolunay çıktığında bu köpeklerin gür ses-

leriyle, havlamalarıyla ve birbirleriyle kapışma sesleriyle uyanırdım. Gittikçe sesler daha da yükselirdi ve tıkırtıları duyardım en sonunda da binlerce ayak tıkırtısının sesi evimin önünden geçerken duyulurdu. Tıkırtı ve çarpma seslerine tiz, inleyen koyun ve zayıf iniltilerle kuzu sesleri eklenirdi ve hepsi telaşla dört bir tarafa dağılırlardı. Tüm bu süreci bir yansıma gibi baştan sona izlerdim. Bu çobanların koyun postundan yapılmış ağır yağmurlukları ile dağlara vuran gölgeleri çok garip bir görüntü oluşturuyordu ve bu görüntü ay ışığından süzülen bir tayf etkisi yaratıyordu. Süreç aynen böyle gelişiyordu; meleme, tıngırtılar, havlama sesleri, bağrışmalar gittikçe alçalıyor ve en sonunda da dağlar normal sessizliğine geri dönüyordu. Diğer günün sabahında uyandığımda bu olayın bir rüya olup olmadığını kimi zaman merak ediyordum.

Arnavutluk ve Epir'in sınırında ve doğusunda Makedonya bulunmaktadır. Burada özellikle Selanik gibi liman kentlerinin çoğuna yayılmış Yahudiler, Tatarlar, Bulgarlar ve Yunanlar yaşar. Bulgarlar Slav ırkına mensupturlar ve çoğunlukla Hıristiyan'dırlar, fakat bir kısmı Müslüman olmuşlardır ve adları Pomak olarak bilinir. Pomaklar, Makedonya'ya göç eden ve bunun yanı sıra ana vatanları olan Romanya, Bulgaristan, Besarabya ve Kırımın egemenliği Hıristiyan hükümdarların eline geçince kalabalık halde Osmanlının farklı bölgelerine dağılan Tatarlarla kaynaşmışlardır ve birbirlerinden kız alıp verirler. Tatarlar büyük elmacık kemiklerine, geniş ve düz surata, yuvarlak buruna ve çökük gözlere sahiptirler. Fanatik, dik kafalı ve doğal haliyle Hıristiyanlığa karşı bilenmiş kişilerdir. Birçoğu Bulgar mezalimleri adı verilen kişilerden hak ettikleri cezayı almamak için kaçan kişilerdir.

1879'daki[16] Rus Osmanlı savaşları boyunca binlercesinin İstanbul'a toplu kaçışlarına kendim bizzat tanık oldum. Birçoğu

(16) Yazarın söylediği tarihin yanlış olduğu görülmektedir. Esasen anlatmak istediği 1877-1878 yılları arasında yaşanan ve 93 Harbı olarak bilinen savaş olmalıdır. Gerçekten de bu savaş esnasında 130.000 ile 1,5 milyon arasında insanın göç ettiği bilinmektedir (E.N.)

önlerine sığırlarını katarak, öküz arabalarına ailelerini ve daha sonrasında yok pahasına pazarlarda elden çıkaracakları mal mülklerini tıkıştırdılar. Bir kısmı şaşkın koyunlar gibi kapalı vagonlara tıkıştırılarak trenlerle ayrıldılar. Olağan dışı bir durum da yatakların ve çuvalların arasına tıkıştırılan ve tren gara ulaştığında karınca yuvasından sürü gibi ortaya çıkan çocukların görüntüsüydü. Şehir bu göçmenlerle dolmuş, camilerin avluları göçmen kampına dönüştürülmüş ve en sonunda hükümet bu perişanca durumun üstesinden onları Asya vilayetlerinin farklı kentlerine yerleştirerek gelebilmiştir. Hala yerleştirildikleri yerlerde bulunabilirler ve onların yerleri yıkık dökük, bakımsız gecekondulardan hemen anlaşılmaktadır. Fakat birçok durumda çevrenin değiştirilmesi karakterlerinin evrilmesini sağlamamaktadır. Emin olduğum bir bilgiye göre 1896'daki Ermeni katliamları esnasında Bursa'ya yerleştirilen Pomaklar, Hıristiyanları talan etmek için ve onları öldürmek için silahlanıp bıçaklarını bilemişlerdir. İnsani davranan valinin araya girmesiyle bu çirkin girişim engellenebilmiştir.

Kıyafet konusunda Pomakların kendi aralarında farklılıklar vardır fakat sıradan herhangi bir Türkün kıyafetinden çok az farkı vardır. Alışkanlık olarak belki onlar daha çalışkandırlar, gezinti ve pikniklerde yaygın olarak kullanılan yeni ve hafif bir sepet[17] çeşidini İstanbul'a ve diğer yerlere tanıtmış olmakla bilinirler.

Makedonya'daki melez Tatarlarının yanı sıra güvenirlikleriyle bilinen ve Anadolu'nun dağlık alanlarına birkaç yüz yıldır yerleşmiş melez olmayan Tatarlar da bulunmaktadır. Hızlı ve uzun süreli ata binme kapasitelerinin yanı sıra bu nitelik Anadolu'da posta hizmetini tekellerinde bulundurmalarını sağlamıştır ve Tatar kelimesi posta arabası sürücüsü veya atlı postacı ile aynı anlama gelmiştir[18]. Belirli aralıklarla yedek at yerleri bulunma-

(17) Yazar olasılıkla saz örgü sepetten söz etmektedir. (E.N.)

(18) Yazar burada Tatarların işlerinde ne kadar iyi olduklarını vurgulamak için bu cümleyi kurmuş olmalıdır. Çünkü etimolojik olarak Tatar kelimesinin atlı postacı anlamına gelmesi söz konusu değildir. (E.N.)

sına rağmen yine de atlı postacılar tüm mesafeyi tek bir at ile giderler. Önü açık ayakkabı şeklindeki geniş üzengilerle ferah eyerleri vardır. Ayrıca bu eyerlerin dizlerinden destek alabilecekleri kamburları ve ayar için ucu hilal şeklinde kısa değnekleri ya da atlıların gece yollarda üzerinde uyuyabildikleri ya da çenelerini dinlenmek için dayadıkları bir minder vardır. Mektup ve koliler bizim sepetleri yerleştirdiğimiz şekilde eyerin her iki tarafındaki heybelerine yerleştirilir. Bu heybeler deriden, keçeden ya da devetüyünden yapılır ve ağzı bir ilmek ile kapatılır. Tatarların gelişi büyük bir heyecan yaratır ve postanenin olmadığı yerlerdeki mektuplar valinin bulunduğu konağın bir odasının zeminine atılırlar ve mektup sahipleri kendilerine gelen mektupları oradan alırlar.

Vilayetler arasında para aktarımını dahi Tatarlar yapar. Paranın miktarı çok olduğunda birkaç at beraber dizilirler ve atlı polislerle birlikte taşırlar. Taşınan paranın boyutu bizdeki beş şilin gibi gümüş sikke olduğu için yol esnasında oluşan sürtünme ve sarsılma ile sıradan heybeleri muhtemelen yırtar bu yüzden sikkeler sıkıca ve titizlikle örülmüş, özel bir halattan yapılan torbalara konur. Altın sikkeler büzüştürülerek çanta haline getirilen derilerin içine konur ve mühürlenerek en üst kısma yerleştirilir.

Hizmet işleri için getirilen Makedonya'nın Hıristiyan Bulgarları Pomaklara nazaran daha uysaldırlar fakat Osmanlı egemenliğinden kurtulduğundan beri olan gelişmelere bakılacak olursa Makedon kardeşlerinin büyük ilerlemeler kat edebileceğini çıkarsayabiliriz. Her şeyi hesaba katarak konuşmak gerekirse yoksuldurlar ve saman, tezek ve çamur karışımıyla hem içi hem dışı sıvanan, sazlıklardan yapılan harap evlerde yaşarlar. Evin iç kısmı oturma odası, yatak odası ve erzakların konulduğu kısım olmak üzere üç bölmeye ayrılır. Zemin sıkıca çiğnenmiş kildendir ve üzeri kaba kilimle yatak olarak kullanılan minderlerle örtülür. Dini simgelerin ya da sert bakan koruyucu aziz resimlerinin altında bir köşede küçük bir gaz lambası yanar. Evin dışında karınca yuvasına benzer bir fırın; tavuklar, domuzlar ve

sığırlar için bir yer bulunur, evin tüm çevresi duvarlarla örülüdür ve köpeklerle korunur.

Bulgarlar yapı olarak çok idareli, sade insanlardır. Çoğunlukla kırmızıbiber ve sirkeyle çeşnilenmiş fasulye yerler ve ayrıca sarımsağa karşı özel bir düşkünlükleri vardır. Başlıca meslekleri çiftçilik ve hayvancılıktır.

Erkeklerin kıyafetleri az çok Arnavutlarınkine benzer fakat yelek ve ceketleri genelde yünlü kısmı iç taraf çevrilmiş koyun derisinden yapılır. Başlarına kep ya da kara koyun derisinden yapılan ve yünlü kısmı dışarı çevrilmiş kalpak takarlar. Nasıl ki fes Türklerin ulusal kıyafetlerinin bir parçasıdır, kalpak da Bulgarlar için öyledir. Kadınların dikkat çeken yeşil kırmızı renklerde, gayet hoş kıyafetleri vardır. Kutlamalarda kadınlar bileklerini, bellerini, boyunlarını ve kafalarını gümüş süslemelerle doldururlar.

Ulusal müzik aletleri gaydadır, fakat müzikleri fazlasıyla ilkeldir ve İskoçların gayda ile çalınan marşlarındaki ses yüksekliğine çıkamazlar. Dansları ağır ve kabadır ve görünüşe göre ayılar taklit edilerek ortaya çıkmıştır. Hatta bu dansların birinde baş dansçı gerçek bir ayı postu giyer ve genç bir kızın karşısında dansçıyı taklit eden, ıslık ve yuhalamalarla gösteriye yakın bir yerde duran seyircileri eğlendirmek için tuhaf hareketler yapar.

Önceleri, Paskalya bayramlarında İstanbul'a kalabalık Bulgar dans grupları gelirlerdi ve gösterişli gaydalarıyla sokaklarda yürüyüş yaparlardı ya da spor müsabakalarına başvururlardı. Ayı dansları bittiğinde keplerini şiddetli bir şekilde yere fırlatıp tekrar yerden alarak para toplamak üzere kalabalığın etrafında dolaşırlardı. Fakat artık Bulgarlar ne Türkler ne de Yunanlar arasında eskiden olduğu kadar gözde değildirler ve çok nadiren varlıklarıyla ve tuhaf danslarıyla başkente lütuf ederler.

Makedonya'nın Yunan nüfusu çok fazla değildir fakat Bulgarlara hem ırksal nefretten hem de dinsel farklılıktan dolayı hısımdırlar. Bu iki sebebin de Ortodoks ya da Yunan kilisesinden

ötürü olduğu doğrudur fakat birkaç yıl önce Bulgar kiliselerinde hizmet dilinin ne olacağına dair bir tartışma doğdu. Patrik ve Yunan kilisesinin başındakiler Yunanca olması yönünde ısrar ederlerken, Yunancayı anlamayan Bulgarlar da halkın kullandığı dil olan Bulgarca olması gerektiğini söylüyorlardı. Bu tartışma bir bölünmeye neden oldu ve şu anda Bulgar kilisesi Bulgar bir vali tarafından yönetilmektedir, papazı Bulgar ve hizmet dili olarak da Bulgarca kullanılmaktadır fakat Yunan kilisesi onları ayrılıkçı olarak görmektedir ve hiçbir şekilde onlarla dini bir anlaşma yapmayacağını ilan etmiştir.

Beşinci bölümde Yunanlar hakkında daha fazla bilgiden bahsedilecektir.

3. Bölüm

KIRGIZLAR, LAZLAR VE KÜRTLER

Anadolu'ya göz atarken Kırgızlar adında çok ilginç bir ırkla karşılaşıyoruz.

Aslen Karadeniz'den Hazar Denizi'ne uzanan yüksek dağ kuşağında yaşayan Kırgızlar, Ruslar tarafından 1864[19] yılında zapt edildiler. Yüz yıllık bir direnişten sonra nerdeyse yarım milyon insan yerinden oldu ve Osmanlıların misafirperverliğine sığındılar.

Bu hoşnut misafirperverlik sadece onların Müslüman olmaları değil; aynı zamanda çok güzel kızlarının olmasından dolayı genişletildi ve şu ana kadar Osmanlı köle pazarına saray ve asilzadeler için kadın sağlamış oldu. Kadınları pazarlayanlar babaları ya da korumalarıydı ve bu yöntemle kendilerine sadece kâr sağlamıyorlardı aynı zamanda rahat evler ve kızları için ayrıcalık sağlıyorlardı[20].

Damarlarında çok fazla Kırgız kanı taşıdıkları için Türklerin bu yoksul muhacirlere yakınlık duymaları ve kendi topraklarının çeşitli bölgelerinde onlara barınacak yer sağlamaları gayet

(19) Aslında Ruslar 1862 yılında Kırgızistan'da bir garnizon kurarlar ve 14 yıl süren askerî harekâtlardan sonra Kırgızistan tam olarak Rus hâkimiyetine girer. (E.N.)

(20) Osmanlı'da 1847 yılında yayınlanan Tanzimat Fermanı'ndan sonra köleliğin kaldırıldığı hatırlanırsa yazarın aktarmış olduğu durumun 1847 öncesine ait olduğunu düşünmek mümkündür. Ancak yazar bu satırları kaleme aldığı sırada kölelik uygulaması devam ediyorsa yasadışı biçimde devam ettiği göz önünde bulundurulmalıdır. Sonraki satırlarda yazar da bunu vurgular. (E.N.)

normaldir. Ayrıca böyle yaparak kadınlar için bir pazar oluşturdular, çünkü resmi olarak Osmanlıda kölelik yasaklanmış olmasına rağmen bahsettiğimiz gibi kızlarını satan Kırgızlardan dolayı el altından bir pazar hala vardır. Her ne kadar bu alışveriş bize tiksinç gelse de bu durum talip olan kişiden, kızın babasından istenilen kızı satın almasının beklendiği yaygın Kırgız geleneğine uygundur. Fakat en azından kızıyla gitmek istiyorsa, kızın kendi rızası olmadan hiç de kolay olmayan vaatler için başka düzenlemeler yapmak zorundadır.

Kırgızların karakteristik özellikleri küçük ve güzel şekilli elleri ve ayakları, hareketlerinin çevikliği ve inceliği ile berrak ciltleridir.

Huy olarak ölçülü ve sadedirler, ulusal yemeklerinde koyun yağında kaynatılmış darı bulunmaktadır.

Kırgızlar harika binicidirler fakat neyin kendilerine ait olup olmadığı konusunda oldukça umursamazdırlar. Aslında Kırgız'ın Tatarca'daki anlamı hırsız demektir ve tam anlamıyla eğitimsizdirler.

Şimdi anlatacağım ve apaçık bir Kırgız geleneği olan durum kişisel olarak benim başıma geldi. Olay muhtarlardan birinin tapularını çoğaltmak için kendi adına babamın hükümet ile aracılık etmesi için yapılan bir başvuruydu. Söz konusu mektupta babama 'ekmek baba' diye hitap ediliyordu. Babam Büyük Britanya'da ortaya çıkan yardım kuruluşları abonelerinin tamamında bu isimle biliniyordu. Mektup özel bir ulak tarafından getirildi ve kar beyazı bir güvercinin kanadına iliştirilmişti. Yanına da hediye olarak lekesiz tertemiz birkaç kaz da koyulmuştu. Dilekçe usulüyle talepte bulunuldu ve hükümete yollandı.

Türklerin bir deyiminde şu söylenir; yüce Allah toprakların hâkimiyetini Müslümanlara denizlerinkini de gavurlara ya da kafirlere vermiştir.

Osmanlıdaki bu ırklar arasında bir ırk var ki; bu uğursuz adı fazlasıyla hak eden 'kara deniz'de korkusuzlukları ve cesaretle-

riyle denizcilikleriyle nam salmışlardır. Lazlar Karadeniz'in güneydoğu ve doğu kıyılarına yayılmışlardır. Yelkenli kayıkları ve gemileri ile İstanbul ve bu bölgeler arasında sahil ticareti yaparlar. Eski zamanlardaki tüm gemiciler gibi onlar da kış boyunca denize açılmazlar ve hafif olan teknelerini sahil kenarına dizerler, daha ağır tekneleri ise limana demirlerler. Hafif tekneler 'çektirme'[21] stilindedir ve keskin pruva[22] ve kıç kısmıyla uzunluğu 15 metre ile 9 metre arasındadır. Bu teknelerin, kıç kısmından ziyade pruvaya daha yakın yerleştirilen kısa bir gemí direğinden yukarı çekilen bir ya da iki tane üçgen yelken ile uzun bir civadrası[23] vardır. Gemi direğine yandan bağlanmış uzun bir bumba[24] devasa yelkeni desteklemeye yarar ve tekne tiramolayla yükseleceği[25] sıra bumba öyle belirgin şekilde şişer ki; görünürde bir balondan nerdeyse hiç farkı kalmaz. Denizciliğin temel prensiplerinden feragat etmelerine rağmen 'çektirmeler' rüzgârın ortasına dalabilirler ve hareketleri oldukça süratlidir. İleriki sayfalarda 'galata köprüsü' adlı resimde çektirmelere benzer bir tekneyi görebilirsiniz ve en azından bu size hiç yoktan çektirmelerin nasıl olduğu hakkında küçük de olsa bir bilgi verecektir.

Çektirmeler küçük güvertelere sahiptir ve mürettebat için kabin görevi gören kapaklı pruva ve kıç kısımları vardır. Kapaklı olmayan tarafları yarım metre ile bir metre arasında yüksekliğe sahiptir ve dalgalara dayanıklı katranlı brandaları vardır.

Lazlar tarafından kullanılan daha büyük gemiler 200 ya da 300 ton ağırlığı arasındadır. Oldukça ilginçtirler ve antik kalyonlara benzerler. Mürettebat arasında nadiren düzen bulunur ve herkes kendi mürettebatıyla aynı seviyede olan kaptana bir söz söyleyip tavsiyede bulunabilir.

---

(21) Yazarın orijinal metinde Tchektermes olarak söz ettiği teknelerin Osmanlıda yaygın olarak kullanılan Çektirme'ler olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı metinde Çektirme kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir.

(22) Pruva: Geminin burun kısmına verilen ad. (Ç.N.)

(23) Civadra: Geminin önündeki kılavuza verilen ad. (Ç.N.)

(24) Bumba, yelkenli teknelerde yelkenin alt kenarının bağlı olduğu uzun direktir. (E.N.)

(25) Tiramolayla yükselmek: geminin rüzgâr üstüne ya da altına dönmesi için yelkenlerin kimisini gevşetme, kimisini germe işlemi. (Ç.N.)

Çok sayıda Laz İstanbul'a göç etmiştir ve deniz ticareti yaparlar ya da rıhtım işinde çalışırlar fakat bir kısmı da hafriyat ve ev yapımı işlerinde örgütlenerek loncalar oluştururlar ki; bu işlerde son derece üretken ve çalışkandırlar. Çalışma saatleri yaz aylarında sıklıkla sabahın 5'inden akşam 8'e kadar uzamaktadır. Doğudaki çoğu işçi gibi onlar da çalışma saatlerine takılmazlar fakat kutsal kitapta da bahsedilen işçiler gibi sabit ücretle çalışırlar.

Dış görünüş olarak Lazlara çok benzeyen fakat Lazların güneyindeki dağlık bölgelerde ve İran'a kadar uzanan topraklarda yaşayan diğer bir halk da Kürtlerdir ki; Kürtlerin adını muhtemelen Ermeni katliamlarında duymuşuzdur. Kürtlerin yaşadığı bölgeye Kürdistan denir ve Fırat ve Dicle nehirleriyle yıkanmış toprakları vardır. Bazı dağları 1500 ile 2000 metre yüksekliğindedirler. Kürtler aynı zamanda Ermenistan'ın ve Mezopotamya'nın tüm dağlık bölgelerine görülürler. Kürtler yırtıcı karakterlerini ele veren keskin bakışları ile dinç, esmer ve bedensel olarak iyi şekil almış bir ırktır. Osmanlıya çok az bağlılıkları vardır ve konvoylara şantaj yapan, yağmalama ve hırsızlık şebekelerini düzenleyen bağımsız elebaşlarının kontrolü altındadırlar.

Osmanlı süvarilerinin çokça talep ettiği, oldukça güzel atları vardır. Kürtler son derece iyi binicidirler ve uzun mızrakları, yayları ve tüfekleriyle komşularına dehşet saçarlar. Aynı zamanda sapan kullanımında da ustadırlar. Yakın zamanlarda meydana gelen Ermeni katliamları boyunca onlara tam yetki verilmiştir; zalimlikleri ve açgözlülükleri kelimelerle anlatılamaz. O dönemde tahtta oturan Sultan Abdülhamid bir kısım Kürt'ten, kendi subaylarından emir alan bir süvari bölüğü meydana getirerek kendisi için fedai ordusu yarattı ve bu kişilere yüklü miktarlarda ödeme yapıp bu kişileri cömertçe giydirdi fakat Abdülhamid tahttan düşürüldüğünden beri bu grup asi oldukları gerekçesiyle feshedildi.

Dilenci

12'nci yüzyılda Kutsal topraklarda Aslan Yürekli Richard'a karşı savaşan Selahaddin Eyyubi'nin bu topraklardan çıkmış olması Kürtler için övünç kaynağıdır.

Kürtlerin çoğu tabiatları gereği göçebedirler fakat geri kalan kısmı köylerde yaşarlar ve bahar zamanı topraklarını ekerler, ardından sürülerini otlatmak için yaylalara çıkarlar. Sonbaharda köylerine geri dönüp ekin biçerler. Ovalarda yaşayanlar daha rahat bir haldedirler ve daha hünerli olup halı üretiminde oldukça tecrübelidirler. Bu halılar tamamıyla yündürler ve o memlekette parlak motiflerle örülmüş bu kilimler kapı perdesi olarak kullanılır. Zaman zaman bu işlerde çalışan kadınlar halıya değer kattığını düşünerek kendi saçlarından bir lüle alarak halıya örerler ki; kuşkusuz bu halıya garip bir hava vermektedir.

Meşe yapraklarından sızan bir tatlı olan 'mana'[26] Kürtlerin yaşadığı ormanlara has bir üründür. Bu yapraklar ağaçlardan düşürülür ve çarşafların üstünde biriktirilir daha sonra topaklar halinde sıkıştırılarak yenir. Hem işlenmemiş halde doğal halleriyle yenebilir hem de tatlandırıcı malzeme olarak tariflerde kullanılır. Mana'nın hoş bir tadı vardır Kürtler bu mana'ya 'kutsal şekerleme' derler. Mübarek Ramazan Aylarında İstanbul'da camilerin avlularında satılır.

Kürdistan'ın sınırında olan Van gölü yaklaşık 120 km uzunluğunda, 45 km genişliğindedir. Suyu tuzludur fakat akıntıya yakın kısım hafif acıdır ve buharlaştığında oradaki insanların kullandığı bir çeşit sabun ortaya çıkartır. Göl, civar tarafından çok tüketilen ve başka hiçbir yerde olmadığı söylenen yerel ismiyle 'Dareg' diye bilinen oraya has bir sazan çeşidi bakımından zengindir.

---

(26) Bazı ağaçlardan sızan koyu tatlımsı madde. (Ç.N.)

4. Bölüm

ERMENİLER

Kürdistan'ın bitişiğinde Ermenistan vardır fakat Ermeni sorunu ortaya çıktığında Sultan, Ermenistan diye bir yer olmamalıdır kararı verdiği ve Ermenilerin yaşadığı memleketin büyük bir kısmını resmi olarak Kürdistan'ın ya da diğer eyaletlerin bir vilayeti olarak gösterdiği için sınırın nereden başlayıp nerede bittiğini söyleyebilmek çok zordur.

Sultan nefret ettiği bu ismi ortadan kaldırmaya o kadar çok kararlıydı ki; Ermenilerle alakalı tüm kitapları ya yasakladı ya da tahrif etti, örneğin Ermenilerle alakalı yazan bir adamın başına, kitaplarının bir kısmının tahrip edildiği gümrük dairesinde hoş olmayan bir olay geldi; Keith Johnston[27] 'coğrafya' kitabından 10 sayfa yırtıldı.

Fakat padişahın fermanına rağmen Ermenistan hala vardır ve Nuh ile yaşıt olduğu söylenen kadimliğini ilan etmek için bir anıt gibi gökyüzüne yükselen Ararat Dağı[28] olduğu müddetçe de var olacak.

Tufan geleneği Nuh'un gemisinden çıkışını her yıl kutlayan Ermeniler arasında hala sevgiyle anılır ve bu olayı Anoosh Aboor[29] adı verilen milli tatlılarında temsil ederler. Toplayabil-

---

(27) Tam adı Alexander Keith Johnston olan 1804-1871 yılları arasında yaşamış olan İskoç coğrafyacıdan söz ediliyor olmalıdır. (E.N.)
(28) Ağrı Dağı'nın Ermenicedeki karşılığıdır. (E.N.)
(29) Bizdeki Aşure geleneğinin Ermenilerdeki karşılığıdır. (E.N.)

dikleri kadar kurutulmuş birçok çeşit meyveden yapılan bu tatlı, meyvelerin karıştırılması ve kendi suyunda kaynatılmasıyla yapılır ve güya Nuh'un da gemisinde son kalan erzakları bu şekilde yapıp hayatta kaldığı iddia edilir. Bu uygulamalarda aynı zamanda birbirlerinin suratına su serperler ki bu tufanı temsil etmektedir, kafesteki kuşları salarlar ve kuş şeklinde kekler pişirirler.

Bu geleneğin gösterdiği kadarıyla Ağrı Dağı'nın güney yamaçlarındaki Ermenistan bağcılık ve zeytincilik bakımından hala zengindir ki; Nuh ilk üzüm bağını buralara ekmiştir. Solmuş bir asma kökü Nuh'un sarhoşluğunun sebebi olan üzümün nasıl lanetlendiğini göstermek için hala orada sergilenmektedir.

Ermenistan bir takım değişiklerden geçmiştir, sıklıkla yönetici değiştirdiler ve coğrafi konumundan dolayı hısımları olan orduların her daim geçiş güzergâhı oldular. Resmi olarak Hıristiyanlığı benimseyen ilk memlekettir, Tigranes hükümdarlığında 'Aydınlatıcı Grigor'[30] tarafından 3'üncü yüzyılın sonlarında Hıristiyanlığa geçmişlerdir. Ermeni kilisesinin Gregoryan olarak adlandırılmasının nedeni de Aziz Grigor'dur. Ermeniler İslam güçlerinin kılıcı altında çok baskı gördüler ve nüfuslarının çoğu Müslümanlığa geçmeye zorlandı, fakat bir bütün olarak zulme rağmen her daim cesurca inançlarını yaşatıp ibadetlerini aksatmadılar. Kendilerine has bir dilleri ve alfabeleri vardır. Alfabelerinde 38 harf ve Türkçe dahi yazarken sıklıkla onlara avantaj sağlayan birçok ses bulunmaktadır. Kiliselerde dini hizmetlerde okuryazar olmayanlar tarafından anlaşılmayan kadim Ermenice kullanılırken, insanlar tarafından çoğunlukla konuşulan dil Türkçedir fakat şu zamanlarda günümüz Ermenicesinin tekrar can-

(30) Aydınlatıcı Grigor ya da Krikor Lusavoriç: Yaklaşık olarak 257-331 yılları arasında yaşamış, Hıristiyanlığın Ermeniler arasında yayılmasını sağlayan azizdir. 315 yılında piskopos olmuştur. Kral Dırtad'ın güçlü ordusuyla birlikte put tapınaklarını yok ettirmiş. Kiliseler ve rahibe manastırları, inşa ettirmiştir. Yazarın söz ettiği kral Tigranes tarihsel olarak bu dönemde yaşamamıştır. Olasılıkla yazar Ermenilerin efsanevi kralı Tigranes'i buraya ekleyerek Aziz Grigor'u kişisel olarak yüceltmek istemiş olmalıdır. (E.N.)

lanması için uğraşılmakta ve okullarda öğretilmektedir bununla beraber daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Günümüzde Ermenistan toprakları, Rusya, İran ve Türkiye arasında paylaşılmıştır ve toprakların büyük bir kısmı Osmanlı sınırlarında kalmaktadır. Osmanlı kısmındaki Ermeni nüfus muhtemelen 1 milyon kadardır ve nerdeyse bir o kadar da ülkenin diğer bölgelerine yayılmıştır ve sadece İstanbul'da 150 bin Ermeni bulunmaktadır.

Ermeniler orta boyludurlar fakat yine de geniş omuzlu ve güçlü yapılıdırlar. Kara saçlı, yanık tenlidirler ve çok gür bıyıkları vardır. Kara gözlüdürler ve burunları sivridir. Sivri burunlu olmaları çok belirgin olan ve onlara has bir özellikleridir ve Tigranes'in madeni paralarında ve hatta ondan önceki hükümranlıklarda dahi görülür. Üşengeçtirler, yılların esareti onları ürkekleştirmiştir ve son zamanlara kadar efendilerini o kadar çok seviyormuş gibi görünüyorlardı ki; sanki onların en büyük istekleri efendilerine yaranmaktı. Ermeniler hep 'yüksek hedefleri olmayan, ulusların arasında yerini almak için ne hırsı ne de isteği olan, aydınlık ve güzel olanı amaçlamayan' ifadeleriyle tanımlandılar. Fakat şu anda bu ifadeler en azından eğitim görmüş kişilerle birlikte tamamen değişti. Hem dini açıdan hem toplumsal açıdan kendi durumlarını ilerletip geliştirmek için son derece hırslılar. Fevkalade bir iş yapma kapasiteleri vardır ve sanat alanında da özellikle dokumacılık ve nakış işlerinde hünerlidirler fakat bu konuda fazla girişimci sayılmazlar. Kuşkusuz dindar ve merhametli insanlardır, özellikle de hayvanlara karşı. Ermenilerde hayvanlara kötü davranmak günahtır ve kilise tarafından cezalandırılır hatta rivayete göre papazın biri, kedisini öldürdüğü için bir kadına 20 yıl boyunca oruç tutma cezası vermiş.

Ülkenin iç kısmındaki köylüler ve Ermeniler dürüstlükleriyle bilinirler ve nesillerdir kamu düzeninin gözetimi, dükkânların, bankaların ve tüccarların işyerlerinin güvenliğini sağlamakla görevlendirilmişlerdir.

Sadakate olan meyilleri 'dürüstlük en iyi ilkedir' kanısıyla daha da sağlamlaşmıştır. Herkesçe bilinen dürüstlükleri artık genetik görülmektedir ve bir hizmetkâr öldüğünde ya da ailesinin evine döndüğünde onun yerini oğlu, kardeşi ya da herhangi bir akrabası alıyordu. Aile içerisinde hatta aynı kentteki insanlar arasında bu yönde bir dayanışma vardır. Örneğin Muş gibi bazı kentlerde sakinlerinin bütünlüğü için her daim omuz omuza olan kentler vardır.

Anadolu Türklerinde yaygın olan ve Ermenilerin ilgilendiği diğer bir iş hamallıktır. Hamallık özellikle de tekerli araçların geçmesini imkânsız kılan, dar ve yokuşlu sokaklarla dolu İstanbul'da çok büyük bir öneme sahiptir.

Hamallar yükleri semer adı verilen ve omuzlarının üzerine bağlanan deri bir minder aracılığıyla sırtlarında taşırlar (bölüm 5'teki 'kapalı çarşı' çizimine bakınız) ve sıra dışı bir biçimde malların ne kadar ağır ve büyük olduğuna bakmaksızın her şeyi taşırlar. Taşınacak yük ağır ise bir ya da iki kişi daha yükün taşınmasına yardım eder ve yük semerin üzerine yerleştirilirken semeri giyen kişi yükü almak için önlerinde bekler.

Yükü dengede tutmak için ciddi bir dikkat gerekmektedir çünkü işin püf noktası yükü doğru ayarlamalarla kaldırmakta yatar ki; bu hamallarda adeta içgüdüsel bir yetenektir. Kısa bir ip yükün üzerine atılır ve hamal ağır ama emin adımlarla yol alırken yükün kaymasını engellemek için altından tutar. Yol çok yokuşlu ise yola belirli aralıklarla döşenmiş dinlenme taşları vardır ve yükünü sırtından indirmeden yaslanarak dinlenebilir. Bu dinlenme taşları Müslümanlar arasında sevap olarak görülmektedir ve ülkenin birçok yerinde görülen yorgun insanların oturup soluklandığı ve yaptırana dua ettiği 'dinlenme ve şükretme taşı' olarak bilinen taşlarla eşdeğerdir.

Nerdeyse sıradan iki erkeğin taşıyabileceği ağırlığın altına iniltiyle girip sakince yol alırken, damarlarının kabarmasını ve hamalın şişen kaslarını seyretmek çok ilginçtir ve görülmeye değer.

Örneğin piyano taşıma alışılmadık bir vaka değildir ve bir keresinde gemiden yaklaşık 4 km uzaklıkta bir tepede evi bulunan bir adam atla taşımaya vereceği parayla aynı fiyata eve kömür taşıtmış, her hamal bir atın alabileceği yükün yarısını sırtlamış. Bu olaydan sonra bir hamalın taşıyabileceği kapasite ifade edilirken 'yarım beygir gücüne denktir' ifadesi kullanılır olmuş.

Eğer taşınan yük çok ağır ise uzun bir sırığa takılır ve iki hamal tarafından taşınır. Omuzlarını incitmemesi için sırığın yuvarlak kısmı ile omuzlarının arasına deriden bir minder koyarlar.

Eğer yük hala çok ağırsa, misal ürün büyük bir balya ise-dört, altı hatta kimi zaman sekiz hamal bir araya gelip her bir ucundan tutarak yükü taşırlar. Sarsılarak ve sendeleyerek yürürlerken sağ ellerini bitişiğindekinin sol omzuna yaslarlar ve sokağın yarısını işgal ederler. Önlerinin açılması için yolu açın anlamında 'varda' diye bağırırlar ve böylece herkes kenara çekilerek yolu açar ve yükün yıkılması halinde ezilmekten kurtulurlar.

Hamalların kendine has bir loncaları (dernek) vardır. Burada birbiri arasında farklı bölgeleri ve iş kollarını paylaşırlar ve yabancı birinin kendi mekânlarına karışması konusunda son derece hassas ve kıskançtırlar.

Malların taşınmasının yanı sıra doğuda ısınma amacıyla kullanılan kütük yarma işi olan baltacılığı da üstlenirler. Ormandan getirilen 1,5 ya da 2 metre uzunluğundaki odunları sırtlarında taşırlar ve kapıların önündeki yığınların üzerine atarlar hemen ardından bu odunları 30 ya da 35 cm kısalığında baltayla yarıp depolarlar. Bu arada sokağın yarısı oduncularla dolar ve civardan geçenlerin gözlerini ve yüzlerini tehlikeye sokan küçük odun parçaları etrafa saçılır.

Ermeni katliamlarına kadar, Ermeni hamalları İstanbul'un hamal gümrüğünün neredeyse tamamının tekelini elinde bu-

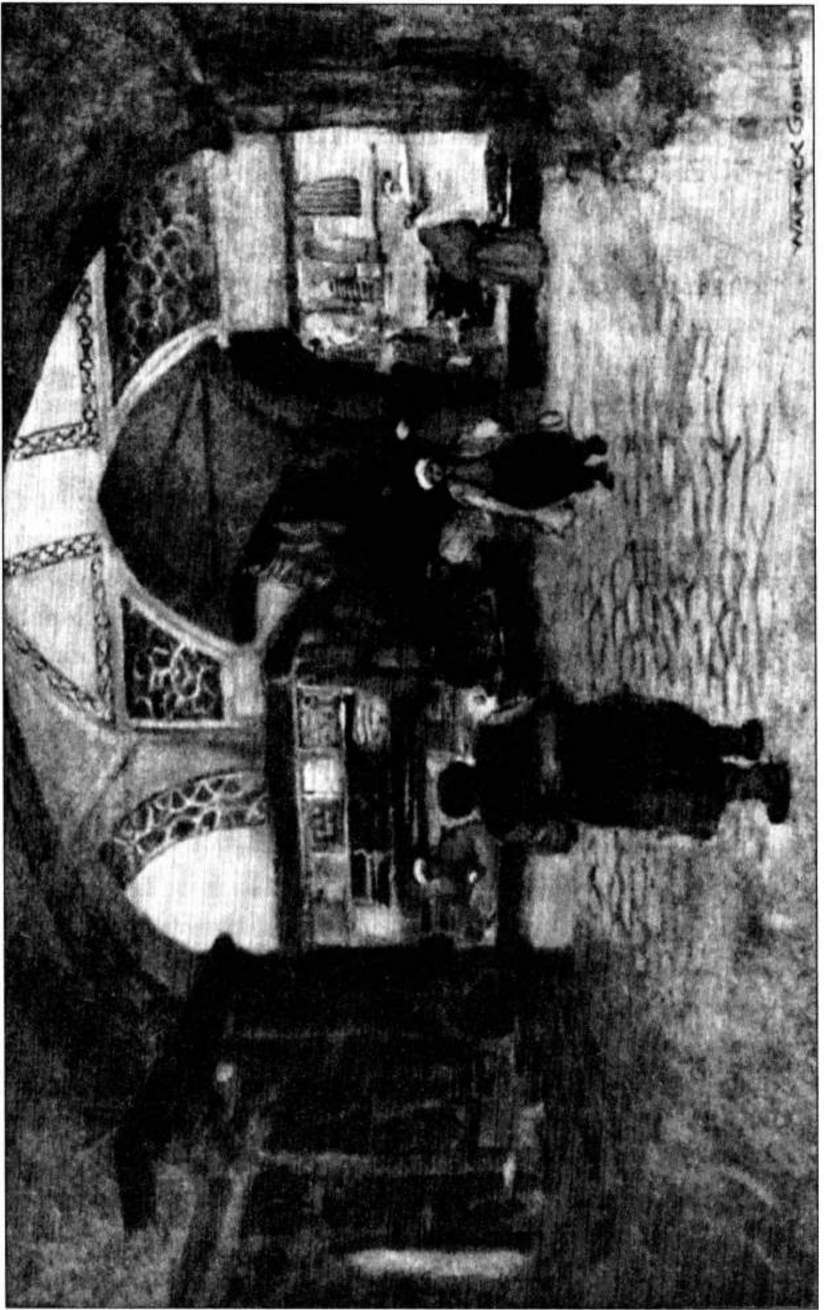
lunduruyordu fakat büyük bir çoğunluğu acımasızca öldürüldü ya da kaçmak zorunda kaldı ve çoğunun katili olan Kürtler onların yerine bu işi devraldı.

Fakat Kürtlerin bu konuda ne tecrübesi ne kabiliyetleri ne de Ermenilerde var olan, bu işi usulüne uygun yapacak terbiyeleri vardı bu yüzden uzun bir müddet işler karman çorman oldu ve ticaret işleri yolunda gitmedi.

Hamallar üzerine yazmayı bitirmeden önce, taşıma esnasında ağzı açık varillerdeki suyun titreşmeyle dökülmesini önlemek için kullandıkları özgün düzenekten bahsedebiliriz. Yüzeyine sadece odundan bir disk koyarlar ve bu denizcilerin sorun yaratan fazla suyu dışarı atan aletleri kadar etkilidir. Bu basit düzeneği deneyip görebilirsiniz.

Ermeniler ülkenin farklı bölgelerine dağılmış halde o kadar yaygındırlar ki bir kişi üzerinden onların alışkanlıklarından bahsetmek zordur, fakat Erzurum'da yaşayan Ermenilerin ev hayatından kısaca bahsedebiliriz. Erzurum belli başlı bir Ermeni kentidir ve Ermeni geleneklerine göre burası cennet bahçesinden bir yerdir. Her nasılsa bu mutlu zamanlardan beridir iklim epey değişmiş olmalı; denizden 1500 m yükseklikte olduğu için kışları son derece soğuk, yazları ise sıcaktır. Aslında yılın altı ay hatta belki de daha fazla, karın yerden kalkmadığı söylenir.

Bu nedenle evler alçak ve küçüktür, genellikle de zemin kat ve üzerinde düz bir çatısı bulunur. Bir tepenin eteğine dayanacak şekilde taştan inşa edilir ve her bir odanın ayrı çatısı vardır. Bu çatılar ya da teraslar birbirlerine merdivenle bağlandığı için insanlar rahatça üzerlerinde dolaşırlar. Yaz zamanlarında çatıların üzeri çimlerle dolar, burası çocukların ve kadınların en sevdiği yerdir. Çocuklar kuzularını alıp oralardaki çimlerle otlatırlar. Her bir odanın şöminesi vardır ve yakmak için tezek kullanılır. Ev eşyaları gayet sadedir ve odanın üç köşesini kaplayan aile bireylerinin gün boyunca oturup geceleri de üstünde uyuduğu yüksek bir divan. Sadece birkaç evde masa ve sandal

Kapalı Çarşı

yeler vardır. Aile tepsi etrafında çömelerek taburenin üstüne yerleştirilen tepsilerden ortak bir tabakta yemek yer. Evlerin belirgin özelliği de onların aynı zamanda öküzler için ahır şeklinde kullanılan, halı ve divan ile doldurulan yerden yüksek bir platform olmasıdır ve burada erkekler birbirlerini ağırlarlar. Sığırların nefesi burayı ılık ve sıcak tutar. Platformun altında köpekler uzanıp yatarken, divanda uzanan erkeklerin yanında ipeksi tüyleriyle kuyrukları kızıl kınalı sevimli kediler yatar.

Kışları evler karın altında zar zor görünür ve şehir evden eve kardan geçitleri ve kapılarının oyuklarının şeklinden dolayı koca bir tavşan yurduna benzer.

5. Bölüm

YUNANLAR VE ULAHLAR[31]

Türklerin hâkimiyetinde yönetilen halklardan bahsederken Hıristiyanlıktan çok önce sömürgeciliği bulan, Karadeniz kıyıları ve Osmanlının şu anda kıyılarında kalan adalarıyla birlikte tüm deniz hattı boyunca yayılan ve iç kısımlarda ticari merkezler kuran Yunanları unutmamalıyız. Çok eski zamanlarda Yunanların, sadece yüklü bir ganimetle değil aynı zamanda geçtikleri memleketlerdeki muhteşem efsanelerle dönen, Altın Postu bulmak için sefere çıkan Argonotlarla[32] bağları vardır. Size onların uzun, muhteşem maceralarından bahsedebilirdim ama kitabımızın konusu bu olmadığı için onların hakkında geçmişlerine bağlı olarak söyleyeceğim şey; Osmanlıda günümüz Yunanları atalarıyla fazlasıyla benzerlik taşımaktalar. Ticarete, hayal gücünün coşkunluğuna ve güzelliğe aynı derecede düşkünler. Fakat şu açıdan farklı bir durum vardır ki; artık bağımsız insanlar yerine Osmanlıya bağlı bir tebaadırlar. Aynı zamanda artık eskiden olduğu gibi kendilerine Helen demezler, sadece Yunan kilisesine mensup olanlara verilen isim olan Rum mahlasını kullanırlar. Roman Katolikler bu ismi hor gördükleri için ismin kullanılmasını ret ederler ve Latinleri kendilerine model alırlar.

---

(31) Eflak, Boğdan, Erdelde yaşayan Hristiyan halka verilen ad. (Ç.N.)

(32) Argonotlar: Yunan mitolojisinde Truva Savaşı'ndan önceki yıllarda yaşamış kahraman bir grup. Jason'ın Altın Post'u bulmak için Colchis'e gidişini konu alan bir mitte yer alırlar. Kahramanların ismi bindikleri gemi olan Argo'dan gelir. (E.N.)

Farklı halklarla evlilik sonucu kendi ırklarının kanı sırf kendi halklarının kanlarından oluşmaz ve birçok durumda kendi dillerini konuşamazlar, sadece Türkçe konuşabilirler fakat yine de hala her halleriyle Yunanlı olup büyük çoğunluğu Yunan ya da Ortodoks kilisesinin üyesidir.

Yunanlıların yüz şekli müzelerde gördüğümüz heykellerin yüzleri ile aynıdır. Alınları geniş fakat basıktır, görünüşleri ve burunları dik, gözleri büyük, dudakları dolgun, çeneleri sert, boyunları yuvarlaktır. Uzun boylu ve gösterişlidirler ve hareketleri oldukça zariftir. Elleri ve ayakları da küçüktür.

Karakter olarak fazlasıyla hayalperest, yüzeysel ve kurnazdırlar fakat o kadar iyi eşleşmelerle aile kurarlar ki; çocuklarına ev aşkını ve ebeveynlere saygıyı çok başarılı bir şekilde aşılarlar.

Eğitimde varlıklı kesimler daha ileridirler fakat köylü kesimi hala geri kalmıştır. Köylüler tarafından konuşulan Yunanca çok bozuktur ve İtalyanca ile Türkçe karışımı çok fazla kelime vardır fakat yerel gazeteler ve okul yönetimleri Yunancayı sadeleştirerek canlandırma çabası içindeler. Şu anda incilin Yunancası bile ortalama bir Yunanın anlayabileceğinin ötesindedir.

Çok eski zamanlarda olduğu gibi Yunanların yiğit bir karakteri bulunur ve halk şarkıları hem kadınların hem de erkeklerin zalimlere karşı kendilerini savunduğu soylu olaylarla doludur.

İntikam alma ve kendilerini savunma yöntemi olarak Armatola ya da Klepta[33] birlikleri oluştururlardı ve beklenmedik bir anda hınç ile tepeden saldırabildikleri dağlarda bulunan sığınakları işgal ederlerdi ya da varlıklı birini kaçırarak fidye verilene kadar alıkoyarlardı.

Halk bu birliklere kurtarıcı, kahraman gözüyle bakıyordu ve bu kişilere büyük hayranlık duyuyorlardı.

Fakat maalesef işlevleri sadece özgürlük ve adaleti sağlamakla sınırlı kalmadı ve düpedüz eşkıyalaştılar. Son dönemde bunların

(33) Yunanlıların kurdukları eşkıya birlikleridir. (E.N.)

bir kısmı Makedonya'da ortaya çıktı ve bir keresinde bir İngiliz'in etrafı kuşatılmış ve sonrasında dağa kaldırılmış. Fidye almak için, belirtilen zamanda eğer fidye ellerine ulaşmazsa ya da takip yapılırsa ellerindeki kişiyi öldüreceklerine dair bir tehdit ile elçi yolladılar. Kararlaştırılan fidye tutsağın ağırlığı kadar altındı ve ne yazık ki; tutsak şişman biri olduğu için bu miktar 12.000 sterline denk geliyordu. Fidye zamanında ödendi fakat daha sonra bu yüklü miktardaki para Osmanlı devletinden tahsil edildi.

Bu çetelerdeki bazı eşkıyaların arasındaki fesatlık ve hurafe inançlarına örnek olarak anlatılan olaylar vardır. Bir keresinde eşkıyalar bir kiliseyi yağmalayıp papazı alıkoymuşlar ve adamın boğazına kılıç dayayarak kendilerini affettiğini söyleyene kadar bırakmamışlar.

Eşkıyalık mevzusu sadece Yunanlarla sınırlı değildir, onlar bu işin başını çekiyor olsalar da Arnavutlar ve Türkler de eşkıyalık yaparlar. Ne Makedonya ne de Yunanistan bu konuda tekeli elinde bulundurur fakat Smyrna[34] ve İstanbul'a yakın tepelik arazilere de yayılmışlardır. Bu yerlerdeki ajan ve casuslar onlara bilgi sağlar ve bölgelerindeki köylü çobanlar bu eşkıyalara büyük bir ilgi duyar ve her daim onlara gıda ve mühimmat sağlar.

Eşkıyalıktan, Türkiye'deki Yunanların tarımsal ve kırsal hayatına geri dönmek ve çocukların ailelerine olan desteklerini tarif etmek çok hoş bir şeydir.

Arpa ve buğdaylar hasat edildiğinde, pürüzsüz olana kadar dövülen taş ve kil ile büyük bir titizlikle hazırlanan kasnaklar harman yerine saçılır. Daha sonra alt kısmına sımsıkı bir şekilde keskin taş gömülmüş geniş bir tahta kızak temin edilir. Bir ya da iki at kızağa bağlanır ve küçük bir çocuk kızağın üzerindeki tabureye yerleştirilir. Çocuk dizginlerin kontrolünü sağlar ve atları kırbaçlayarak harman yerinin etrafında dörtnala koşturur

(34) Günümüzde İzmir. (E.N.)

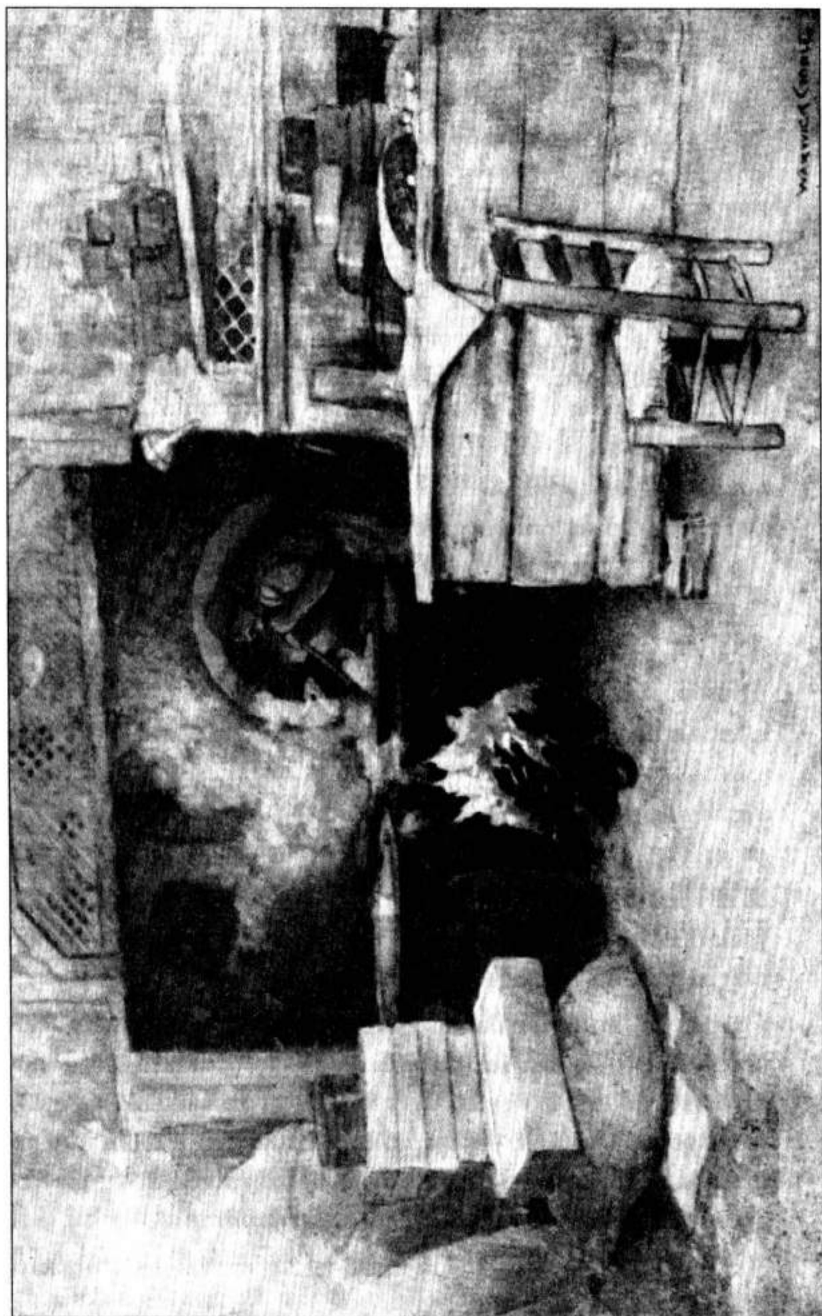
böylece bıçak gibi keskin taşlar uzun sapları samana çevirip tahıl tanelerini samandan ayırır. Sonrasında rüzgârlı bir günde uzun tahta yabalar ile saman havaya fırlatılır ve rüzgâr işe yaramaz saman ve ekin anızını uzaklara savurur ve daha ağır olan tahıl taneleri ayıklayanın ayaklarının dibine düşer. Daha sonra ayıklanan tahıllar kürekle yığın haline getirilir ve ta ki; vergi memuru gelip devlet adına ürünün onda birini alana kadar o şekilde bekletilir. Ardından hasat şenlikleri yapılır ve hasat yapanlar en iyi kıyafetlerini kuşanıp başlarında çiçekler ve ellerinde altın sarısı tahıllarla şehirlere doğru yola çıkarlar. Efendilerinin kapısının önünde dans edip şarkı söylerler.

En sevdikleri danslardan biri çim parklarda oynanan eski sirtaki dansıdır. Delikanlılar ve genç kızlar renkli kutlama kıyafetlerini kuşanırlar. Yaşlı adamlar bir araya gelip purolarını içerek kahvelerini yudumlarken ve hatunlar ağaç altlarına oturup dedikodu yaparlarken geçler dans etmeye hazırlanırlar. Her bir genç renkli mendilini hazırlayıp bir köşede tutarak yanındaki diğer kıza sunarken, Kavalı, kemanı ya da viyolası olan bir müzisyen bir fıçının üzerine oturur. Sırası geldiğinde önündeki dansçıya kendini sunar; uzun ve yuvarlak bir çember oluşturulur ve dans, kızların ve erkeklerin şarkı sözlerini söyleyip birbirleriyle atışmalarıyla oynanır.

Kızların giydiği kıyafetler yaşadıkları bölgeye bağlı olarak değişiklik gösterir. İstanbul yakınlarındaki köylerde yaşayanlar bol, parlak renkli yeleğin üzerine giyilen boynu açık bir bluz giyerler ve kafalarından sarkan kıvrımlı bukleleri ile kıvrımlanarak başlarına sardıkları renkli bir başörtüsü takarlar. Pantolonları bol, sarkık ve büyük olup belden bir kemer ile bağlanır.

Bileklerine ağır bilezikler takarlarken, yeleğin üzerine gümüş ya da altınla işlenmiş bir kıyafet giyilir ve başlarına altın ya da gümüş paralardan bir şerit takarlar.

Başka yerlerde kıyafet olarak ipek ve yün çizgilerle örülmüş ayak bileklerine varan etek, vücudu saran bir yelek, köşeleri

Şekerci Dükkânı

altın iplikle örülüp süslenmiş ve kürkle kaplanmış bir kumaş ceket ve hatta kimi yerde nakışla işlenmiş süslü parlak renkli önlükler giyilir.

Adalardaki en beğenilen oyun kızlar tarafından oynanır. Genç kızlar dar bir sokakta kendi evlerinin duvarından karşı komşusunun duvarına bir ip asarlar ve oradan geçmek isteyen her genç geçiş parası vermek zorundadır ve aşağıdaki dizeleri söyleyerek bir kıza yanaşıp kur yapar:

"Ah yârim al karanfil çiçeğim,
Altın gümüş güneş gibi parlar,
Ah! Altın saçlı güzel yârim,
Aşkınla yüreğim yanar."

Genç kız karşılık verir:

"Kim yanaştı bana pek bi şık,
Siz deyiverin ah kızlar,
En ak, pak sedefleri
Ben giydiririm yârime."

Makedonya'da yaşayan Ulahlar tarımsal ve kırsal hayatlarındaki işlerini sürdürürler. Kışları dağ köylerinde yaşarlar fakat yazları ise otlak yerler aramak için göçmen hayatlarına devam ederler ve Çingeneler gibi karavanlarda dolaşırlar.

Ailenin sürülerine bakma işi tutkulu halk deyişleriyle güzellikleri dillere destan şekilde anlatılan kız çocukların sorumluluğuna bırakılır. Görevleri keçi ve koyunları sağmak, tereyağı ya da peynir yapmak, yün yapıp beyazlatmak ve ailenin kullanması için yün eğirmektir. Her evin bir köşesinde dokuma tezgâhı vardır ve bir mengene ile her an ip yapılır.

Yunanlar kız çocuklarının dışarıdaki işleri yapmalarına karşıdırlar fakat bu durum Yunan adalarında yaşayan diğer sakinler için öyle değildir. Aksine hizmetler için gerekli kişileri

sağlarlar ve yetkili temsilciler yola çıkarlar ve adalardan insanlar bu insanları bulmak ve ilgilendikleri alanlarda görev almak için iş arayıp bulurlar. Yunan hizmetçiler genellikle cahildirler ve çok azı okuma yazma bilir. Mektuplarını okumak ve yazmak için arkadaşlarına ya da bir aracıya bağımlıdırlar. Ödemelerini aylık ya da 3 aylık almazlar bunun yerine efendilerinde paralarını biriktirirler ve toptan para alırlar. Birkaç yıl hizmet ettikten sonra kızlar büyük oranda kendi hemşerileri tarafından istenir ve kendi adalarına dönerek orda evlenirler fakat eğer kocaları tembel çıkar ve biriktirdikleri parayı harcamaya kalkarsa hizmetkârlığa tekrar geri dönerler. Hizmetçilerin çoğu sütanne olma kabiliyetiyle geri dönerler ve bu iş nadiren biberonla büyütülen çocukların olduğu doğuda talep gören bir iştir. Bu iş için gayet iyi para alırlar ve ayrıca çocuğun ilk dişi çıktığında ya da bu gibi önemli durumlarda hediyeler alırlar.

Toplumsal mevkileri diğer hizmetçilerden daha farklıdır çünkü sütanne olarak çocuğu büyütülmesinde söz sahibidirler ve hizmetçilerin çocukları ev sahibinin çocuklarıyla sütkardeş olarak bir yakınlık iddia edebilirler. Genellikle ortaya ilginç ve saçma bir bağ çıkar örneğin benim Smyrna'da tanıdığım biri, İngiliz vatandaşı banka yöneticisi biriyle tanıdık oluyor. Yunanlı birinin sütkardeşi dağa çıkmış ve Caterdjee Yianı adıyla çok meşhur olmuş ve birçok kez yeri belirlenmiş ama o İngiliz sütkardeşinin evinde saklanarak yakalanmaktan kurtulmuş.

Söylendiğine göre Sultanın sarayındaki sütanneler daima Kırgız kadınlarından oluşmaktadır ve kendi çocukları veliaht prenslerinin oyun arkadaşı olurlardı ve sonradan unutulmazlardı. Sütanne sarayda büyük itibar görürdü ve saraydaki etkisi tahttaki Sultanın annesinden sonra gelirdi. Sütanne konusunda Abdülaziz'in sütannesi öyle etkiliydi ki; devlet görevlilerinin ve valilerin atamaları ya da görevden alınmaları onun iyi niyetine bağlıydı.

Yunan hizmetçiler genel olarak dürüst kişilerdir fakat çok intizamsız kişilerdir, ayrıca toy ve medeni yaşam şekline alışık değillerdir. Ayaklarını yere sürterek terlik giymeyi ya da yalın ayak dolaşmayı severler. Saçlarını nadiren tararlar ve kıyafetleri adeta üzerlerinden sarkar. Hem dışarıda hem de içeride giydikleri 'fakiol' adında basma bir eşarptan başlık takarlar. Bir keresinde daha gelişmiş başlık takmayı rütbe göstergesi sanan, evlenmek isteyen uşaklarımdan biri niyetini bana "başlık olarak kapello giyiyor" diyerek böbürlenerek anlatmıştı.

Pazarları şık kıyafetlerini giyinip büyük bir hevesle kiliseye giderler ve kadınların bulunduğu salonda hizmetçi arkadaşlarıyla dedikodu yaparlar. Muhtemelen Rum Ortodoks kilisesinde de çok yaygın olduğu için Aziz Paul bunu kast ederek kadınların kilisede konuşmasını yasaklamıştı[35].

Osmanlıda fabrika çok az olduğu için kadınların fabrikada çalışma şansları çok düşüktür fakat Bursa'daki ipek eğirme fabrikalarında Yunan, Ermeni ve Türk kadınları yan yana tezgâhlarda çalışırlar. En büyük tutkuları altın sikkelere sahip olup onları takmaktır, özellikle de bizdeki 4 sterlin değerindeki 5 lirayı kullanırlar. Bu sikkeden satın alabilmek için para biriktirmeyi büyük bir sabırsızlıkla beklerler ve sahafa gidip hemen belirlenen koşullarla yıllık %12 faiz ödeyerek haftalık taksitle bir adet satın alırlar. Sonuç olarak borçlarını ödediklerinde her bir sikke onlara en az 6 ya da 7 sterline mal olur fakat bu sayede kadınsı duygularını tatmin etmiş oluyorlar ve bu sikkeler onları diğer hallerinden üç ya da dört yıl daha genç gösteriyor.

Sudan, Mısır ve Arabistan'ın iç kısımlarında dahi Osmanlının nerdeyse her köyünde görülen ilginç bir sınıf da bakkallar ya da Anadolu'daki Kayserili Rumlar olan manavlardır. Şişman, bodur ve yağlı, kirli, bol pantolonları, yapışkan yelekleri ve parlak suratlarıyla bir bezelyenin farklı iki tanesi kadar benzerdir-

(35) MS 5-67 yılları arasında yaşamış Aziz Paulus'tan söz ediliyor olmalıdır. (E.N.)

ler. Manavlık işinin perakende tekeli onlara aittir ve nerdeyse doğuya ait hayal edebileceğiniz tüm gıda maddelerini dükkânlarında bulabilirsiniz – ekmek, peynir, siyah zeytin, tuzlanmış hamsi, sardalye, yoğurt denilen kesilmiş süt, yağ, sirke, tuz, şeker, pirinç, sucuk, kurutulmuş et, bal, tereyağı, kurutulmuş meyve, doldurulmuş kandil, kibrit vesaire...

Bakkallara birebir benzeyen küçük çırakları tüm evleri dolaşarak sokaklarda "bakkal geldi" diye bağırırlar ve siparişleri alarak kahverengi kese kâğıdına koyup ev ev dağıtırlar. Nerdeyse herkes borç ile alışveriş yapar ve hesap kabardığında (ki işin aslı çoğu zaman borçlar ödenir) bir zaman sonra durum değişir ve hesap kapatılana kadar borç ile alışveriş yapılamaz.

Bakkal defteri en eski yöntemlerden biridir ve en dikkatli muhasebeciyi bile şaşırtabilir fakat hatalar da madalyonun öteki yüzüdür.

Her bir eve dağıtılan ekmek somunu kaydetme yöntemine 'çetele' adını vermişlerdir ve her bir somun için bir çubuk parçasıyla çentik atılır. Ev sahibi bu çubuğu saklar ve borç ödendiğinde yeni bir tane alır. Diğer bir metot da kapılarına tebeşir ile işaret bırakıp ödeme yaptıklarında da silmektir.

Doğudaki gibi kıt kanaat yaşayan halklar, her yerde bulunan bu bakkallar olmasaydı ne yaparlardı bilinemez. Bakkallar yeme içme sektöründe gerekli olmakla birlikte genelde köyde okuma yazma bilen tek kişi olurlar ve mektup okuma ve yazma işlerinde herkes onlardan yardım ister. Yazışmaları genelde Türkçe kelimelerle fakat birçok basmakalıp ve kaynaşmış sözcükle dolu Yunan alfabesiyle yaparlar ki; bu metni çözümleyebilmek nerdeyse imkânsızdır.

Bazen rastgele herhangi bir gazete ellerine geçer ve müşterilere günün haberlerini aktarırlar. Eğer köyde bir Hıristiyan kilisesi varsa kesinlikle kilisenin erkânlarından biri olur ve 'psaltis' ya da şef olarak kilise korosunu yönetir.

Yunan pazarlarının tabiri caizse diğer bir garip yanı Volitziani olarak bilinen dilenci kesimidir. Teselya'nın[36] köylerinden gelirler ve en iyi kıyafetlerini kenara kaldırıp fakir bir hava katmak için siyah eski bir etek ve ceket giyerler. Dilenmeye başlamadan önce dilenci topluluklarından pasaport ya da rozet görevi gören bir dilenci bastonu alırlar ve dilenciliğin epey bir rahatlık getirdiği İstanbul ya da diğer kentlere giderler. Vardıklarında bir tanesi bebek olmak üzere birkaç çocuk satın alır ya da kiralarlar ve bebek olanı bir mendilin üstünde uyutup sokağın bir köşesine sererler. Dilenci de en acıklı yüz ifadesine bürünmeye çalışıp bebeğin yanına oturur ve birisi yanlarından geçerken yalvararak söylenir, ardından diğer çocukları da adamın ceketini çekiştirmesi için yollar. Volitzianiler genellikle kilise civarlarındadırlar ve "Ölmüşlerin hatırı için sadaka" diye yalvarırlar. Sonuç olarak memleketlerine çantaları sikke dolu olarak dönerler. Daha sonra dilenci bastonu kapının ardına hatıra olarak asılır. Eğer tekrardan başka bir dilencilik seferine çıkmak isterse, yeni bir baston verilir ve dilencilikten her dönüşünde bastonlar kapının ardında bırakılır. Kimi zaman yedi baston kapının ardında dizilir. Parası olan zengin bir eş arayan genç erkekler kapıların ardını dikizlerler ve o kişinin ne kadar servetinin olduğunu anlamaya çalışırlar ve tabi ki de yedi bastonu olan kadının şansı daha fazladır.

İstanbul bir zamanlar her türlü dilencinin olduğu bir dilenci cennetiydi. Kendilerini acındırabilmek için her türlü sakatlığı yapabilecek kişiler kendilerini sergilemek için Galata Köprüsüne dizilirlerdi, fakat Jön Türklerin bir reform düzenlemesiyle dilenciler şehirden kovuldu. Bölüm 3'te yol kenarında oturan bir dilencinin çizimi bulunmaktadır.

---

(36) Tesalya veya Teselya: Yunanistan'ı oluşturan 13 bölgeden biridir. Dört alt yönetim birimine ayrılmıştır. Merkezi Larissa kentidir. Orta Yunanistan'da bulunan bölgenin Ege Denizi'nin batı kıyılarına sınırı vardır. Oldukça köklü bir geçmişi olan Tesalya 1394 yılında Osmanlı Devleti sınırları içine katılmış ve 1881'de Yunanistan'a bağlanmıştır. (E.N.)

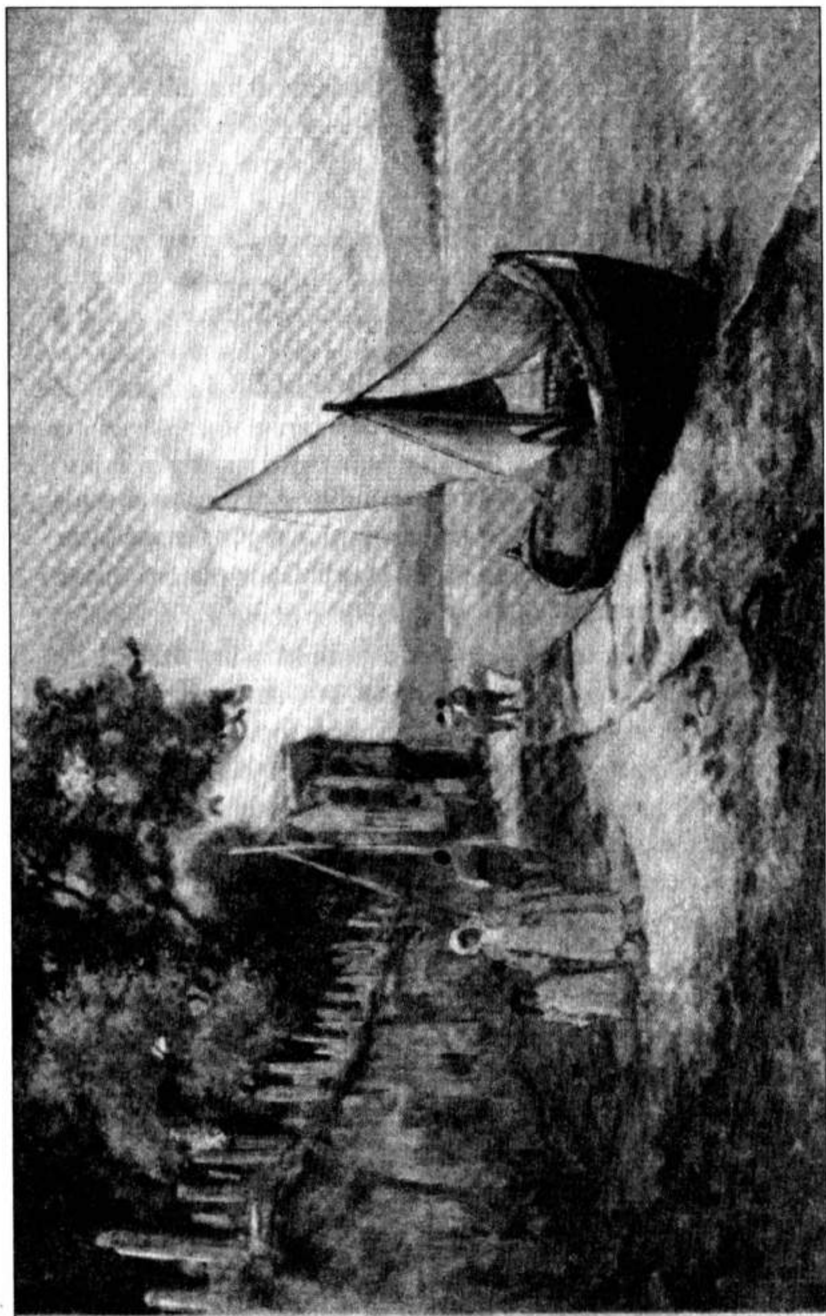
6. Bölüm

YAHUDİLER VE HURAFELER

İncil'den öğrendiğimiz kadarıyla Yahudiler Roma İmparatorluğunun her yerine dağılmışlardı. Aynı durum bugün Osmanlı için de geçerli. Yaşadıkları başlıca yerler, İstanbul, Smyrna, Selanik ve diğer büyük kentlerdi.

Bazıları bulundukları yerin asıl topluluklarıdır –özelliklede Filistin'dekiler– diğer bir kısmı ise 1493'te İspanya'dan sürgün edilmişlerdir. İspanya'dan atılan başka bir topluluk olan Mağriplerinde başına gelen bu durum Yahudilere karşı İslam dünyasında bir sempati yaratmıştır ve Türklerin şanına değsin diye onlara barınak ile koruma sağlandı. Göçmenler İspanya'da öğrendikleri bozuk bir şiveyle, İspanyolca ve İbranice karışımı ve Yahudi İspanyolcası diye bilinen bir dil konuşuyorlardı. Bu dile İtalyanca ve Türkçe kelimeler de geçmiştir ve yukarıda bahsedilen her iki sınıf Yahudiler içinde yaygın konuşma dili olarak benimsenmiştir.

Diğer bir kısım da Rusya, Polonya ve Avusturya'daki Yahudilerdir. Bunlar Yahudi İspanyolcasını anlamazlar ve bozuk bir Rusça ve Almanca konuşurlar. Güneydeki soydaşlarından farklı özellikler ve geleneklere sahiptirler. Hepsi Musa'nın kanunlarına bağlıdır ve öğretilerini kabul ederler. "Dönme" adı verilen bir de mezhepleri bulunur. Dönme dönek anlamına gelir ve hem Muhammedi hem de Yahudi'dirler. Görünüşte Yahudi'dirler ve İslami usullere uyarlar fakat aynı zamanda gizliden Yahudi iba-

İstanbul Boğazı'ndaki Mezarlık

detlerini de yaparlar. Dönmeler çocuklarına iki isim verirler: Biri Türkçe bir isim olan Mustafa, diğeri ise Yakup gibi İbranice olan bir isimdir.

Çoğunlukla Selanik'te yaşarlar ve çok tutucudurlar. 1870 yılında Hıristiyanlara karşı isyanın liderliğini yapmışlardır. Öte yandan bir kısmı son zamanlarda Jön-Türkler diye bilinen ve Abdülhamid'i devirip meşrutiyet ilan eden İttihat ve Terakki partisine katılarak bir fark yarattılar.

Belki de denizci olan tek Yahudi topluluğu bunlardır ve Selanik'e varan buhar gemilerinin yanında bunların küçük filolarını seyretmek çok ilginçtir. Öyle çok bağırıp çağırırlar ki; onların gürültüsüyle kendinizi kıyametin ortasında sanırsınız. Bu mezhebin kurucusu Sebatay Sevi'dir[37]. Kendisini 1648'de Mesih ilan etmiştir fakat daha sonrasında hayatını kurtarabilmek için İslam dinine geçmek zorunda kalmıştır. Ona inananlar, onun tekrar geleceğine inanırlar ve müritlerinden biri her daim Selanik'te onun tren vagonu ile gelişini karşılamak için beklemektedir.

Osmanlıdaki Yahudiler bazı Avrupa şehirlerinde olduğu gibi gettolara[38] sıkıştırılmamışlardır fakat tüm diğer ülkelerde olduğu gibi aynı şekilde farklı bölgelerde yaşarlar. Onların yaşam alanları kötü kokuları, kirli ve kalabalık evlerinden hatta sürekli birbirleriyle tartışan kadın ve çocukların kulak tırmalayan cırlak sesleriyle bağrışmalarından da anlaşılabilir.

---

(37) Sabetay Sevi: 1626-1676 yılları arasında yaşamış, Osmanlı Yahudi'si din adamı ve tarikat lideri. 22 yaşında Mesihlik iddiasında bulunarak; dünyayı kötülüklerden arındıracağına, tüm Yahudileri mukaddes Israil'e götürerek orada yeniden tapınağı inşa edeceğine inanmıştır. Yahudiliği ikiye bölerek binlerce mürit edinmiştir. Osmanlı Devleti tarafından mahkemeye çıkarılması nedeniyle kerhen Müslüman olmuştur. Bundan sonra inananların çoğu peşini bırakmış, ufak bir grup onu takip ederek Müslüman olmuştur. Bunlar dış görünüşte Müslüman veya Hıristiyan, gerçekte Kabala Musevi inancına sahip günümüze kadar gelen bir cemaattir. Halk arasında Sabetaycılık adı ile bilinirler. (E.N.)

(38) Getto: Bir kentin herhangi bir azınlıkça yerleşilen bölümüne genel olarak verilen ad. Ortaçağ'dan itibaren Yahudilerin yaşamaları için Avrupa'nın birçok şehrinde gettolar kurulmuştur. (E.N.)

Doğudaki Yahudiler büyük oranda ticaret yaparlar, bankacılık, sarraflık, faizcilik, borsacılık, saatçilik ve perakendecilik gibi işlerle her daim iç içedirler.

Temel özelliklerinden biri de çocukların çok erken yaşta ekmek parası kazanmalarıdır. Neredeyse altı ya da yedi yaşlarında tepsilerle sigara kâğıdı, iğne, kibrit gibi ucuz şeyleri satarken görmek çok olasıdır. Bu memleketteki çocuklar iş esnasında yaptıkları kafadan hesaplar ile hızlılık ve rahatlık konusunda insanı şaşırtıyorlar.

Erişkinliğe geldiklerinde birçoğu Yahudilerin uzman oldukları bir iş olan fakat doğulu bir hizmetçinin yapmaktan gücendiği bir iş olan cam temizleyicisi olurlar. Diğer bir kısmı çini tamiri işine ya da tamirci olarak küçük bir mangal kömür ile demir lehimleme işine giderlerken, bir kısmı da kap kaçakları temizlemeye yarayan özel bir toprak satarlar. Bu toprağı Latincedeki "Arena" ismiyle sokaklarda dolaşarak tezgâhlarda satarlar. Bazıları satın alma, yıkama ve boş şişe toplama üzerine ihtisas yapar ve bu malları daha sonra karla satarlar, bazıları da eski kıyafetler satın alır ya da sırtlarına geniş bir tahtadan kutu asarak sokaklarda dolaşıp kadınlar için zaruri olan bu ıvır zıvır şeyleri satarlar. Bir eve çağırıldıklarında tüm ıvır zıvırları etrafa saçarlar ve doğuluların yapmaktan büyük zevk aldıkları pazarlık başlar -satıcı ve alıcı birbirlerini alt etmeye ve kandırmaya çalışırlar-. Evin hanımı taleplerinin tutarının üçte birinin fiyatını kırabildiyse tüm gün mutlu ve gururlu dolaşır, Yahudi de daha fazla para alamadığı için üzgün ayrılır.

Doğudaki Musevi evlilikleri çok erken yaşta olur, erkeklerde on beş kızlarda ise on sekiz. Filistin'de bu evlilik yaşı daha da düşüktür. Sonuç geniş aileler ve daha fazla yoksulluk fakat bununla beraber Yahudi bir dilenci görebilmek nerdeyse imkânsızdır çünkü yoksulluk konusundaki teselli yöntemleri hayranlık vericidir. Alışkanlıkları konusunda çok sadedirler, büyük oranda ekmek, tuzlanmış balık, pırasa, soğan ve mevsimine göre de

meyve yiyerek yaşarlar. Ayrıca mezbahalarında satılan ürünler çok ucuz ve en kalitesiz olanlarıdır yine de tüm bunlara rağmen Yahudiler doğu ırkları arasında en uzun ve en sağlıklı yaşayan ırktır.

İstanbul'da yaşayanların kıyafetleri dize kadar uzanan iki ya da üç tane uzun kollu önlükten oluşur. Başlıkları Türklerin giydiği festir. Kışları önlüklerinin üzerine uzun kürk giyerler. Evli kadınlar başlarını yemeni denilen ve dantel ve parlak boncuklarla süslenip çiçek şekilleri çizilmiş nakışlı bir başörtüsüyle örterler.

Son yıllarda Yahudi birlikleri ile İskoç ve İngiliz misyoner okullarının çabalarıyla küçük çocukları eğitmek için çok emek sarf edildi ve bu konuda epey gelişmeler sağlandı.

Yahudiler kadercidir ve kaderlerinin önceden çizildiğine inanırlar yine de kaderin değiştirilebileceğini ve önlenebileceğini hayal ederler. Dolayısıyla eğer Yakup hastalanırsa ve ölecek duruma gelirse misal, hemen ismini Bünyamin olarak değiştirirler ve ölüm meleği canını almaya geldiğinde yanlış eve geldiğini ve yanlış kişiyi aramaya koyulduğunu düşünmesini beklerler. Böylece evdeki herkes o kişiye Bünyamin diye seslenir ve eğer iyileşirse kaderi başarılı bir şekilde aldatabildikleri için birbirlerini tebrik ederler.

Çocuk hastalıklarıyla alakalı olarak diğer bir önlem de hastalığa neden olan kötü ruhlara tuzak kurmaktır. Hasta çocuğun yatağından kuyuya kadar şeker ile iz bırakarak kötü ruhu kuyuya düşürmeye çalışırlar böylece açgözlü ruh izleri takip eder ve kuyuda boğulur!

Nazardan korkmak Osmanlıdaki birçok halkta olduğu gibi Yahudilerde de çok yaygındır. İnsanların mutluluğunu kıskanan ve bu mutluluğu yok etmek için her şeyi yapan belirli kötü ruhların varlığına inanırlar. Özellikle de birisi kendini övdüğünde ya da başkası tarafından övüldüğünde kötü güçlerin ortaya çıkabileceğine inanmışlardır. İnanılan bu güç ruhlarla sınırlı de-

ğildir aynı zamanda özellikle de mavi gözlü kişilerden de geldiğine inanırlar. Bu tarz ruhlara karşı özenle kullanılan önlem ve çareleri benimsemişlerdir. Bunların en etkilisi her yorumun önüne sihirli "Allah'ın adıyla" anlamına gelen 'maşallah' sözcüğü koymaktır. Buna ek olarak kötü ruhlar bu renge büyük bir ilgi duyduğu için mavi boncuğun gücü de eklenebilir. Eğer bir çocuğun güzelliğinden bahsederseniz ve o mavi boncuk takıyorsa, kötü ruhlar mavi boncuğa[39] öyle dalıp gitmiş olurlar ki; söylenenleri duymayacaklardır bile. Diğer bir önlem ise kötü ruhlar üzerinde etkili bir itici güce sahip olan sarımsaktır.

Sonuç olarak Osmanlıda kem gözlerden korunması gereken her şey bu önlemlerden biriyle süslenir bu yüzden boynunda mavi boncuk olmayan bir öküz, at hatta eşek görmek nerdeyse imkânsızdır. Çocukların şapkalarında, teknelerin pruvalarında, evlerin çatılarında, kuş yuvalarında nazar boncukları görülür, hatta ağılların kapılarında bile bir tutam sarımsak asılır. Baharat haline getirilmiş çiçek buketlerinin ortasına sarımsak iliştirilerek yeni doğan bebeğin annesine hediye olarak hem kendisini hem de çocuğunu koruması için gönderildiği dahi anlatılır.

Duvarlara asılan sarımsakların yanında Kuran'dan alıntı bazı bölümler çerçevelenip asılır ve Yahudi evlerinin kapı sövesinde tanrı anlamına gelen Shadai sözcükleri yazılı bir levha bulunur. Yahudi evlerinde duvarlara beş parmağın da belli olduğu el izi bırakılır. Hıristiyan evlerinde önlemler haç işaretiyle alınır ve genellikle evin inşası sürecinde saçağın üzerine çivilenir.

(39) Kast edilen nazar boncuğu olmalıdır. (E.N.)

7. Bölüm

ÇİNGENELER VE HURAFELER

Yahudilere bu konuda benzeyen, "Semanın dört bir tarafına saçılmış ve her yerde kimsesiz bir ulus" olan halk Çingenelerdir. Sultanın egemenliğindeki her yerde Çingenelerle karşılaşmak olasıdır ve dış görünüş, karakter ve huy olarak bizim ülkemizdeki Çingenelerle fazlasıyla benzerdirler.

Müslümanlar ve Hıristiyanlar, Çingeneleri nefretle çekiştirirler ve yazılı bir inanç ya da tapınma biçimleri olmadığı için onları, herhangi bir kutsal kitaba inanmayan anlamında "Kitapsız" olarak etiketlerler. Yine de düğünlerde ve kutlamalarda flüt ve tef eşliğinde şarkılarla ve danslarla misafirleri eğlendirmek için Çingene kızlarının varlığı fazlasıyla talep edilir.

Erkekler büyük oranda demircilik yaparlar ya da atları ve eşekleri çalmanın yanı sıra bu hayvanların yetiştirilmesiyle ilgilenirler. Göğüs ağrılarına iyi geldiği düşünülen eşek sütünü satarak para kazanırlar. Dişi eşekler sabahın erken saatlerinde hastanın kapısına yollanır ve henüz bol köpüklü ve sıcakken sağılan süt dağıtılır.

Kuşkusuz çocuklar dilencilik ve hırsızlık yaparlar fakat kadınların en kazançlı işi kartların ya da avuç içinin okunması yöntemi olan falcılıktır. Küçük bir kutunun üzerine yerleştirilen minik bir aynayla da fal bakılabilir.

Fakat kehanet ve fal bakma işi sadece Çingenelerin yaptığı bir iş değildir. Koca yuvarlak gözlü, kalıplı siyahi kadınlar (fel-

Falcı

lah) meydanda bir yerde etrafında başına üşüşmüş insanlarla birlikte otururlar. Çakıl taşları ya da fasulye taneleriyle kehanette bulunurlar.

Kayıp malları geri bulduğunu, derin bir kuyuda hırsızın yansımasını görüp izlediğini iddia eden diğer bir falcı sınıfı daha vardır. Bir keresinde evin birinde değerli bir yüzük kaybolmuş ve failin kim olduğuna dair hiçbir delil bulunamamış ve bir falcıdan yardım istenmiş. Çantasında kırmızı bir tavukla gecenin bir vakti eve gelen falcı suçlu kişinin dokunmasıyla birlikte bu horozun öteceğini iddia etmiş. Falcı ev sakinlerinin yere oturarak bir daire şeklinde dizilmelerini istemiş, ortalarına horozu koyup tüm ışıkları söndürmüş. Falcı "Şimdi herkes elini tavuğun üzerine koysun" demiş. Herkes elini horozun üzerine koymuş ve ışığı açılmasını söyleyip herkesin eline bakmış. Herkesin elinde bir leke varmış, biri hariç. Suçlu olan hizmetçi kadın kendini ele verme korkusuyla horoza dokunmamış.

Osmanlıda yaşayanlara, astrolojiye inanma, yeni kesilmiş bir hayvanın iç organlarından ve bir kuşun uçuşundan kehanet üretmek gibi birçok hurafe Yunan ve Romalılardan kalmadır. Sultanın, her yılın şanslı ve şanssız günlerinin listesini yayınlayan kendi saray astroloğu vardır ve kimse ona danışmadan bir işe, evlenmeye ya da seyahate çıkmaya teşebbüs edemez.

Bir çocuğun doğumunda hangi takımyıldızının altında doğduğunu gösteren yıldız haritası bebeğin faydası için hazırlanır ve yönlendirme için buna göre kurallar koyulur.

Martın belirli bir gününde baharatlı şekerleme gibi tadı olan ve kırmızı renkli, üzerine altın yaprak serilen bir çeşit tatlı tüm saray memurlarına dağıtılır. Tatlıyı koydukları zarif kâse parlak bir tülbent ile bağlanır, renkli kurdeleler takılıp mühürlenir. Bu tatlı yıl boyunca refah ve bolluk getirsin diye astroloğun belirttiği zamanda açılıp yenmelidir.

Uykularında sıkıntı olduğunda ya da olası bir talihsizliğin vesvesesine kapıldıklarında, Türkler vefat etmiş bir ermişin me-

zarının korkuluklarına bir bez parçası asarak tehlikelerin bertaraf edileceğine inanırlar.

Köpekleri de hastalıktan kurtulmanın bir yolu olarak görürler. Hastalıkların köpeklere geçeceğine inanırlar ve hasta kişi köpekleri besleyerek tesir bekler.

Herhangi bir hastalığı tedavi etmenin yaygın diğer bir yöntemi de imamdan ya da papazdan Kuran ayetlerinin yazılı olduğu bir kâğıt almak ve onu ezberlemektir. Doktorlardan da aynı şekilde reçetelerin alındığını ve kuşkusuz benzer etki gösterdiğini biliyordum.

Diğer bir hurafe de şudur ki; eğer birisi yere düşerse hemen oracıkta yere dökülen suyun tekrar düşmeyi engelleyeceğidir.

Salgın bir hastalığın yayılmasını engellemek için garip bir yöntem de hastanın etrafını mikrop öldürücülerle sarmaktır. Kolera paniğinin olduğu bir ara[40] Galata köprüsünde bir adama uygulandığını görmüştüm. Olay şüpheli görüldü ve bedeni ortadan kaldırıldı ve bir tenis kortunun çizgileri gibi beyaz bir kremle hastanın düştüğü yer işaretlendi ve böylece salgın hapsedilmiş oldu.

Sokağa saçılan kâğıt parçalara saygı gösterilir ve dindar Müslümanlar tarafından yerden alınır, çünkü üzerlerinde Allah'ın adı yazılı olabilir ve üzerine basılırsa kâfir olunur. Ayrıca Müslümanlar tarafından toplanmayan her sayfa ölümden sonra sırat köprüsünden geçerken ateşe atılır ve geçişi daha acılı hale getirir.

---

(40) Osmanlı İmparatorluğunda 1847-1848 yıllarında ciddi bir kolera salgını baş gösterdiği bilinmektedir. 9 Eylül 1847 günü Trabzon'da ortaya çıkan kolera salgını, alınan tüm karantina önlemlerine rağmen 25 Ekim 1847'de İstanbul'da görülmüş ve 20 Mayıs 1848'de salgın Karadeniz sahili ile İstanbul'un tüm bölgelerine sıçramıştır. İstanbul'da 1848 yılındaki kolera salgını 25 Ekim 1847 günü bir sıhhiye gardiyanının ölmesiyle başlamış Kasım 1849'a kadar İstanbul'un bir köşesinde hep var olmuştur. Bu sürede koleraya yakalanan 9237 kişiden 4275'i hayatlarını kaybetmiştir. (E.N.)

8. Bölüm

SURİYELİLER, DÜRZİLER, MARUNÎLER VE BEDEVİLER

Osmanlı sınırlarında olmasına rağmen Filistin üzerine bilgiler "Kutsal Topraklardan Manzaralar" kitabında bahsedildiği için özellikle bu yerde değinmeyeceğim. Filistin'in kuzeyinde, Mezopotamya'da yer alan Suriye'nin dili de Arapçadır.

Bir zamanlar Fenike'nin başkentleri olan meşhur Antik kent Sayda ve Sur'dan geriye balıkçıların ağlarını kuruttuğu yıkıntılardan başka hiçbir şey kalmamıştır. Civar bölgelerdeki sakinler eski geleneklerini, hurafelerini sürdürmekteler ve güncellenmiş şekliyle Baal ve Asrarte'ye[41] hala tapılmaktadır.

Beyrut'un hemen yanında olan Lübnan'ın bayırlarında 1860'tan beri yarı özerkliğe sahip ve sultan tarafından atanan Hıristiyan bir yöneticiyle idare edilen Dürziler ve Marunîler yaşar.

Lübnan'ın sıra dağları harikadır. Dağlar hoş kokulu çiçeklerle doludur ve arılar bereketle harika bal üretirler. Aynı zamanda bu dağlar sedir ağacının ana yurdudur.

Önceki sayfalarda belirtildiği gibi Beyrut'tan başlayan tren yolu Lübnan'dan geçerek dünyanın en eski kentlerinden biri olan Şam'a bağlanır. Şam aynı zamanda en güzel yerlerden biri-

---

(41) Her ikisi de Finike inancında yer alan tanrılardır. Baal erkek baş tanrı iken Astarte'de kadın baş tanrıçadır. (E.N.)

dir, üzerine kurulduğu ova 80 km'lik portakal, limon, nar, dut, incir, erik, kayısı, ceviz, armut, ayva ve benzeri meyve ile dolu bir bahçedir. İçinden nehir geçen kent bir zamanlar kilise olan mükemmel camisi ile birkaç harika yapılara sahiptir fakat şehrin sokakları kirli ve bakımsızdır. En ilginç yerlerden biri de Aziz Paul Kilisesine doğru dümdüz devam eden sokaklardır.

Şam'ın geniş bir üretim yelpazesi vardır ve üretilen diğer ürünlerin yanı sıra yüksek kalitede ipek üretimi bulunur. Vaktiyle harika süslemelerinin yanı sıra eşsiz sertlik, esneklik, keskinlik ve sağlamlıkla Şam kılıçları üretilirdi. İngilizcede "Damson"[42] denilen eriğin de ismi bu kentten gelir.

Şam deve kervanlarını için Bağdat'a ve İran'a yollarla bağlanan harika bir kavşak konumundadır. Yollar kervanları soymaya dünden hazır sayısız Arap ve Bedevi kabileleriyle dolu geniş çöl düzlükleriyle kaplı olduğu için kervanlara silahlı kişiler eşlik eder.

Bedeviler bahar boyunca Havran[43] bölgesinde kalırlar ve sonbahar geldiğinde çöllere taşınırlar. Haklı olarak dünyanın en harikaları olduğunu düşündükleri atları, koyunları, eşekleri ve develeri vardır.

Bedeviler siyah keçi kılından yapılmış çadırlarda yaşarlar ve çadırları uzaktan otlayan sığırlara benzer. Şeyh'lerinin çadırı büyüklüğü ile ön plana çıkar ve ailenin diğer üyelerinin çadırı onun etrafına kurulur. Çadır kapısının önünde atlar ipe bağlanır.

Aile hayatları ataerkildir, şeyh hem imam hem hâkim hem de yöneticidir. Bazı kabilelerde kadınlar önemli konumlara gelirler ve erkek işleri büyük çoğunlukla erkekler tarafından görülür.

---

(42) Yazar İngilizce Şam anlamına gelen Damascus kelimesi ile bağlantı kurmak istemiş olmalıdır. (E. N.)

(43) 1864-1918 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğu'daki idari birimlerinden biriydi. Ondan önce bir Eyalet olan Havran Bugünkü batı Suriye ile batı Ürdün'de bulunmaktaydı. (E.N.)

Araplar genellikle ekim ayında toplayıp depoladıkları hurmalarla kıt kanaat yaşarlar fakat çölde bir nebze de olsa bıldırcın, yabani tavşan ve ceylan avlamayı da başarırlar.

Bu hayvanları tazılarla ya da eğitilmiş şahinler ile avlarlar. Şahinler avı gördükleri anda üzerine atlarlar ve avcı gelene kadar bırakmazlar.

Bedeviler ince, düz şekildeki pişirdikleri ekmekler ve özellikle "Leben" adını verdikleri mayalanmış sütle yaşarlar. Sıcaktan dolayı yağ kadar akışkan olduğu için tereyağlarını yazları kavanozlarda saklarlar.

Bir zamanlar Babil ve Ninova olan Mezopotamya'nın büyük vilayetleri Osmanlı'nın güneydoğu sınırını oluşturur. Fırat ve Dicle nehirleriyle yıkanan bu topraklar bir zamanlar mükemmel bir tarım coğrafyasıydı fakat kabiliyetsiz yöneticiler bu nehirlerin suyunu dağıtan kanal şebekeleri açarak bölgeyi kuruttular ve şu anda bölge büyük bir ölçüde boş, verimsiz arazilere dönüştü.

Bölgede yaşayan Keldani nüfusu çok düştü ve yoksulluk içinde yaşarlar. Evler ziftle karıştırılarak hazırlanan güneşte kurutulmuş kiremitle yapılır. Çatılar geniştir, zemine gömülü alçak odaları vardır. Yaz aylarında aşırı sıcaklığa rağmen bu odaları yatak odası olarak kullanırlar.

Fırat'ın yukarı bölgeleriyle ulaşım altına şişirilmiş öküz derisi yerleştirilen sallarla sağlanır[44]. Salın üstünde yolcuların çadırları bulunur ve salcı salın uzun köşesinden denge sağlarken nehirden aşağı sakince süzülür.

---

(44) Kelek olarak adlandırılan bu sallar bugün hala bölgede kullanılmaktadır.

9. Bölüm

TÜRKLER

Sıra Osmanlı egemenliğindeki insanların geleneklerini özetledikten sonra, Türklerin geleneğinden bahsetmeye geldi.

Türkler dünyaya çocuk getirdiklerinde onu süslenmiş güzel bezlere sarmazlar, sıcak banyoda yıkamazlar. Onun yerine pamuklu bornoza ve gömleğe sararlar. Hareket edemesinler diye kol ve bacakları uzun bir örtüyle sıkıca sarılır. Bu şekilde sarmadan önce bacaklarının arasına bir minder iliştirilir ve bu onların çoğunlukla neden çarpık bacaklı olduklarını açıklıyor. Daha sonra bebekler şekilsiz bir kundağın içinde pamuklu bir battaniyenin altına kafası görünecek şekilde konur ve nazardan korunmak için mavi boncuk ve inci taneleriyle süslenir. Daha sonra bebek sallanan tahtadan bir beşiğe yatırılır. Bu beşiklerden bazıları çok güzeldir ve fildişi ya da sedefle süslenmiştir aynı zamanda üzerlerindeki doğramalarda Arap alfabesiyle "Allah korusun" benzeri işlenmiş yazılar bulunur.

Daha yoksul insanlar bu beşiklerin yerine kaput bezinden hamaklar kullanırlar ve bebekler bu hamağın içinde evin dışına taşınırlar ve anne işlerini yaparken hamak iki ağaç arasına bağlanarak sallanır.

Doğumdan sonra 3'üncü gün bebek yıkanır ve ismini kulağına üç kez fısıldayacak olan babasına sunulur.

Anne tarafından, komşu kadınların bebeği ziyarete gelip bebeği övecekleri kutlama benzeri bir toplantı gerçekleştirilir.

Fakat bu memlekette aşırı övme ve yere göğe sığdıramama kabul edilen bir şey değildir aksine bebek sevilirken çirkin, canavar, menfur gibi sözcükler kullanılır ve bu kasıtlı olarak kötü ruhları kovmak için yapılan bir şeydir.

Doğuda bebekleri biberonla beslemek çok istisnai bir durumdur, eğer anne bebeği emzirebilecek durumda değilse bile onun yerine kesinlikle bir sütanne temin edilir.

Hem anne hem de sütanne bebek büyütme konusunda bilgisizdir ve birçok bebek sütten kesildikten sonra yanlış beslenme sonucunda ölür.

Türk ebeveynlerinin bebek sevgisi abartılı derecededir. Bir Türk ile alakalı bilinen bir hikâyede torununun rahatsızlığından dolayı işini gücünü bir kenara atıp sürekli çocuğunun durumunu sormak için odasına dalan bir babadan bahsedilir. Doktor hastanın iki haftalık katı bir perhiz yapması gerektiğini söylediğinde kaygılı dede kendisi dâhil tüm ev ahalisini sırf hasta torunu evdekilerin yediği yemekleri yiyemediğinden dolayı üzülmesin diye perhiz tutmaya zorlamıştır.

Türklerin çocuk sevgisi öylesine bir seviyededir ki; başkalarının çocuklarını da evlat edinebilirler ve kendi çocuklarına nasıl bir şefkatle dokunurlarsa onlara da öyle dokunup ahrete kadar böyle ebeveynlik ederler.

Öte yandan çocuklar ebeveynlerine saygıda kusur etmezler. Ebeveynlerinin ellerini öperler, ebeveyn oturmadan asla oturmazlar. Erişkin yaşa geldiklerinde dahi annelerine danışıp onlara her koşulda güvenerek saygı ile sözlerini dinlerler. Osmanlı "Eşim ölse yerine başkasıyla evlenirim, çocuğum ölse yenisi doğar lakin ölen annemin yerine ne gelebilir ki" der.

Bu anlayış sadece alt sınıflarla da sınırlı değildir. Sultan tahta geçerken annesini kraliçe anlamına gelen Valide Sultan mertebesiyle şereflendirir ve haremindeki herkesin annesine bağlılık yemini etmesini buyurur. Valide Sultan'ın hükmü mutlaktır ve

Sultan'ın eşi alışveriş ya da gezinti için sarayın dışına çıkarken Valideden izin almak zorundadır.

Türklerin erken çocukluk dönemleri evin kadınlara ayrılan bölümü olan haremde geçer, fakat 12 yaşına kadar kızlar yetişkin kadınlara tabi değildirler ve peçe takmaları da gerekmez. Seyahatlerde babalarına eşlik edip erkeklerin oyununa katılabilirler. Hatta onlarla aynı okullara giderler ve okulun bağlı olduğu camideki imamın onlara kurandan ezberlemeleri için verdikleri metinleri okurlar ya da bir hasır üzerinde bacak bacak üstüne atarak alfabeyi tekrarlarlar. Ezberler tekdüze ağır konuşma tonunda yapılır ve imam başını kendi ritminde sallayarak zaman tutarken öğrenciler vücutlarını öne arkaya sallarlar.

Eve dönerken büyük sıklıkla ikindi yürüyüşü için annelerine ve haremdeki diğer kişilere katılırlar. Türkler tam bir doğa hayranıdırlar ve güzellik zevkine düşkündürler fakat yürümektense oturmayı tercih ederler ve genellikle öğleden sonraları bir su kenarında ya da bir ağaç kenarında oturup keyif çatarak, başka bir deyişle hiçbir şey yapmadan boş boş otururlar.

Daima yanlarına piknik malzemeleri ve bir kilim içeren bohça ya da sepet taşırlar ve aralarından bir kısmı da kırmızı çömlek sürahiyle su taşır. Su Türkler için vazgeçilmez bir malzemedir ve bir bardaktan içmekten keyif aldıkları kadar sürahiden içmeyi severler.

Kilim yere serilir ve herkes bacak bacak üstüne atarak oturur ve rengârenk kıyafetler giyinmiş gruptaki herkes aynı yerde toplanırken insan kendisini rengârenk lalelerle dolu bir yatağın ortasında zanneder. Etrafta oynayan çocuklar da yatağın etrafında uçuşan kelebekler gibidir.

Kadınların eğlencesi sigara içmek ve harika manzaraları seyretmektir. Her türlü yiyecek satan kişiler etraflarında dört döner ve şekerci diye bağırarak çağırıldıkları yere giderler. Kafalarında taşıdıkları tepsileri üçayaklı sehpanın üzerine koyarlar. Çocuklar etrafına doluşup şaşkın şaşkın onlarca renkte dizilmiş şekerlerden hangisini seçeceğini bilemezler. En sonunda bir tanesi

seçilir ve külah şeklindeki ambalaj kâğıdına koyulur ve gruptakilerle paylaşılır. Hemen ardından bölüm 2'de tarif edilen helva satan Arnavut çağırılır. Sonra ceviz, fıstık ve yerfıstığının sırası gelir, ondan da sonra belki biraz buz ve simit şeklinde ya da bölüm 2'deki resimde gösterildiği gibi yuvarlak ekmek gibi daha katı bir şeyler yenilir. Güneş batarken bohçalar toplanır ve temel öğün yemek için evin yolu tutulur.

Eğer gece gökyüzü aydınlıksa eğlence dışarıda tekrar başlar ve polis ya da yaşlı biri gelip onları uyarana kadar geç saatlere değin sürer. Bu ay ışığı gezintileriyle kadınları etrafta dolanırken ve kaçıkça güneşliklerini ayın ışıklarından korunmak için açmalarını görmek eğlencelidir.

Bazen Boğaz'a çok yakın bir yere kilim serilir ve beklenmedik bir şekilde kıyıdan geçen bir vapurun dalgası kadınların kafalarına su püskürtür ve bu soğuk duş hepsini çığlıklarla ayaklandırır. Lalelerle dolu yatak fırtınayla darmadağın olmuş gibidir.

Fakat bazen kadınlar daha açıkgözlü davranırlar. Uzaktan bir yeri piknik alanı olarak belirlerler ve öküzler ya da mandalar tarafından çekilen arabalar ayarlarlar. Bu taşıtlar hiç esnek değildir ve 2,5 m uzunluğunda, 1,5 m genişliğindedirler. Gezme amacıyla kullanılan taşıtlar gümüş püsküller, süslü ve kırmızı kumaştan yapılan kemerli tentesi ve resimler çizilip oymalarla süslenen ahşap kenarlarıyla epey bir süslüdürler.

Sığırların boynuna geçirilen kelepçenin kemerli bir görüntüsü vardır ve kemerin üzerine farklı renklerdeki püsküller hatta bazen çanlar asılır.

Şalvarı, kısa ceketiyle –ki olmasa da olur– ve kırmızı fesiyle sürücü, öküzlerin yanı sıra elinde onları yönlendirmeye yarayan bir sopayla sakince yürür.

Bu arabaların oturakları yoktur fakat binenler kendilerine minder ya da halı getirirler. Kötü yollarda sarsılma çok fazla olur fakat bu da onlar için gezinin eğlenceli taraflarından biridir.

Sokak Kıyafetleriyle Türk Kadını

Kıyıda bucaktaki her yeri çocuklarla tıka basa doldurduktan sonra araba gıcırtıyla yol alır ve içindekiler özellikle de bir darbeyle hepsi birlikte zıpladıklarında her beraber kahkahalarla gülerler.

Gidecekleri yere vardıklarında halılar serilir ve bir kısmı atıştırmalık yiyecekleri serip hazırlarken diğerleri de çayırlarda oyalanırlar ve kafalarında harika sarı kadife çiçekleriyle ve birçok çiçek toplamış halde dönerler.

Öğünleri tuzlanmış sardalye, siyah zeytin, havyar, çiroz salatası ya da kurutulmuş uskumru benzeri mezelerden oluşur. Uskumru bahar zamanlarında yumurtalarını bıraktığı Ege denizinden Karadeniz'e göz eder ve öyle tıknazdır ki; Türkler bir kişinin aşırı zayıflığını belirtmek için "Çiroz gibi zayıf" ifadesini kullanırlar. Yine de öyle çok fazla yakalayıp güneşte kuruturlar ki; yere serildikleri alan uzaktan masmavi görünür. Çift ya da onların tabiriyle "Evli kumrular" halinde satılırlar. Satıcılar sokaklarda bağırarak dolaşırken, bu balıkları ızgarada pişirip dilimleyerek taze çemen otu, sirke ve yağı salatayla karıştırarak hazırlarlar.

Mezelerden sonra çam fıstığı, kuru üzüm ve pirincin yağla terbiye edilip üzüm yaprağına sarılıp kaynatılmasıyla yapılan dolma gelir. Ardında da köfte, sonra da mevsimine göre erik, çilek, vişne, eğer mevsim sonbahar ise üzüm, şeftali, kavun, karpuz, incir yenir. Şerbetin içinde meyvelerin kaynatılmasıyla yapılan hoşaf genellikle yemek esnasında içilir ve bu gösterişsiz öğün bittiğinde kahveler hazırlanarak küçük fincanlarda sunulur.

Türk kahvesi mükemmelliğini çekirdeklerinin taze kavrulup, tazece öğütülmesine borçludur. Öğütme kahve taneciklerini çok güzel bir şekilde toz haline getiren küçük bir makineyle yapılır. Kahve, dibi üst kısmından daha geniş olan özel yapım pirinç demlikte hazırlanır. Her bir bardak kahve için bir çay kaşığı dolusu kahve cezveye koyulur ve su kaynama noktasına gelene kadar yavaşça ısıtılır. Kahve üç kez kabarır ve kahve tanelerinin

dibe çökmesi için bir dakika bekledikten sonra şekerle ya da şekersiz sıcak halde içmek için fincanlara dökülür. Üstünde köpüğü olan kahve en özel şekilde hazırlanmış olanıdır. Telve kısmı içilmez.

Yemekten önce ve sonra eller yıkanır, bu çok önemlidir çünkü yemekleri parmaklarıyla yerler. Herkes alçak bir tepsinin etrafında oturup ortak tabaktaki yemeğe ellerini bandırır. Eğer mihmandar misafirine özel bir ilgi göstermek istiyorsa lezzetli bir parçayı parmaklarının arasına alarak kişiye "Buyurun" der ve nazikçe misafirine kendi elleriyle yedirir. Lokmayı geri çevirmek çok büyük ayıptır. Değişmez bir sırayla ardından sigara içilir ve daha sonra bir güzel yayılıp uykuya dalarlar. Ağır ağır batan güneşin ışıklarıyla eve dönerler.

Eşek sahiplerinin arkasına binen çocukları ve kadınları ayaklarını iki tarafa sallandırarak eşeklerin üzerinde arabalara eşlik ederken görmek mümkündür. Doğulu ya da Türk kadınlarının başka türlü eşeğe binmesi düşünülemez hatta anlatıldığına göre ilk defa Avrupalı bir kadını semerin üzerine yan binerken gördüklerinde epey garip karşılamışlardır. Zavallı kadın bir bacağını kaybetmiş diye algılamışlar ve bunu sadece bir bacakla nasıl yapabildiğini merakla düşünüp durmuşlar.

Fakat belki de en güzel gezinti yöntemi kayık ile olandır -ki kayık suyun üzerinde yüzen teknelerin en narinidir. İnce ve sivri olduğu için yandan görünüşü yarı bükülmüş uzun bir yay gibidir. İnsanları Haliçte karşıdan karşıya geçirmeye yarayan büyük bir kayık çeşidinin resmini baştaki sayfalarda görebilirsiniz. Bir kayık yaklaşık 6 metre uzunluğunda, orta kısmı 1,5 metre genişliğindedir. İnce keresteden yapılır ve sadece pruva ve kıç kısmı süslenir. Bir hizmetli kayığın kıç kısmında bacak-bacak üstüne atarak oturuyorken, kayıkçı da orta kısımda bir sandalyede ve 2 ya da 4 yolcu da minderlerin üzerinde oturur. Kayığı dengelemek için üst kısmı belirli bir şekilde çıkıntılı olan kürekler uzun ve incedir. Kürekler sandalcının her daim yağladığı

sırım ile ıskarmoz kancaya bağlanırlar. Kayıkçı uzun sarkık kollu ve göğsü deniz kabuklarıyla işlenmiş şeffaf bir şile bezi giyer. Yalınayak dolaşır ve bol pantolonu beyaz pamuktandır. Tıraşlı kafasına sadece mor ipek püsküllü kırmızı fes takar. Her bir kürek çekişinde kayık ok gibi uçar ve canlı bir şey gibi suyun üzerinde seker. Yine de hızlı ve zarif olmasına rağmen ne normal tekneler gibi rahat ne de o kadar güvenlidir ve her şeyin kullanışlı hale getirildiği bu çağda kayıkların yerini hızlı bir şekilde barka'lara[45] bırakıyor olması hiç de şaşırtıcı değildir.

Türklerin pazar günü olan cuma günü gezinti için harika bir gündür. Yaz boyunca boğazın Anadolu yakasında sevimli bir yer olan Göksu'ya gidilir. Göksu'da bir dere Boğaza akar ve yüzlerce teknenin bu yöne geldiği görülür. Büyük bir insan kalabalığı bir araya gelerek bu mevkiinin her yerinde bulunan harika doğu çınarlarının altında keyif çatarak kilimlerde ya da alçak taburelerde otururlar. Nargilelerini içerken ya da kahvelerini yudumlarken onları eğlendirmek için yapılan gösterileri seyrederler. Burada bizdeki Punch ve Judy oyununa[46] çok benzeyen ve çocuklar arasında çok sevilen Karagöz oyunu gösterilir. Bu yere bir Pomak da halka ile burnundan bağlanmış koca bir Uludağ ayısıyla gider. Bu ayı, sahibinin çaldığı tef eşliğinde dans edip sonrasında izleyicilerin arasında gezinip para toplamak için eğitilmiştir. Çocuklar her daim bu ayı gösterilerine bayılırlar fakat sokak köpekleri felaket şekilde havlarlar ve onların havlamaları öyle garip ve ayırt edicidir ki; herkes köpek seslerinden yakınlarda bir ayının olduğunu anlar.

Bu olayda aynı zamanda doğaçlama bir sahnede açık hava tiyatro performansı da vardır fakat oyun kaba ve müstehcen olduğu için sadece erkekler katılabilir.

---

(45) Osmanlıda alışılmış olan ince kayıkların yerine kullanılmaya başlanan barkalar Flika olarak bildiğimiz kayıkların İtalyanca ismidir. (E.N.)

(46) İngilizlerin geleneksel kukla oyunudur. Punch çirkin bir kamburdur, kocaman bir burnu ve göbeği vardır. Judy de onun karısıdır. Günlük konuları ele alıp yeren, taşlayan bir halk kuklasıdır. (E.N.)

Kuşkusuz bunda da tüm açık hava toplantılarında olduğu gibi etraf yiyecek içecek satanlarla dolar.

Bunların arasında kaymağa benzeyen ve şu anda bu memlekete uzun ömür için çok tavsiye edilen kesilmiş süt yani yoğurt satan yoğurtçuları sayabilirim. Yoğurt küçük kâselerde satılır ve omuzların üzerine konulan bir sırığın iki tarafına terazi gibi asılan iki tahta tepsiyle taşınır. Mallarını omuzlarında taşıyan diğer bir satıcı olan dondurmacı, bir omzunda paketlenmiş dondurmalar ve kar beyaz çarşaf, diğerinde kaşıklar, bardaklar ve fincan tabağı ile kullandıktan sonra bunları yıkamak için su dolu parlak çini bir kap bulunur.

Alanda üzerinde mısır közlenen bir kömür mangalı dahi görülebilir. Közlenen mısırlar satın alanlar tarafından oburca hatır-hatır yenir. Hoşaf ve şerbet satıcıları da bardak ve şişeleri için kullandıkları bir kürsü ile orada yerlerini alırlar ve suyun dökülmesiyle dönen ustalıkla tasarlanmış düzenekleri vardır ve hoşaf ya da şerbet bardağa dökülürken ortaya çıkan şırıltı sesi ilgi çekicidir.

Bu pikniklerin çekici yanı içkili toplantıların yarattığı sorunlar olmadan sade bir açık hava eğlencesi olmasıdır.

10. Bölüm

İSLAM İNANCI

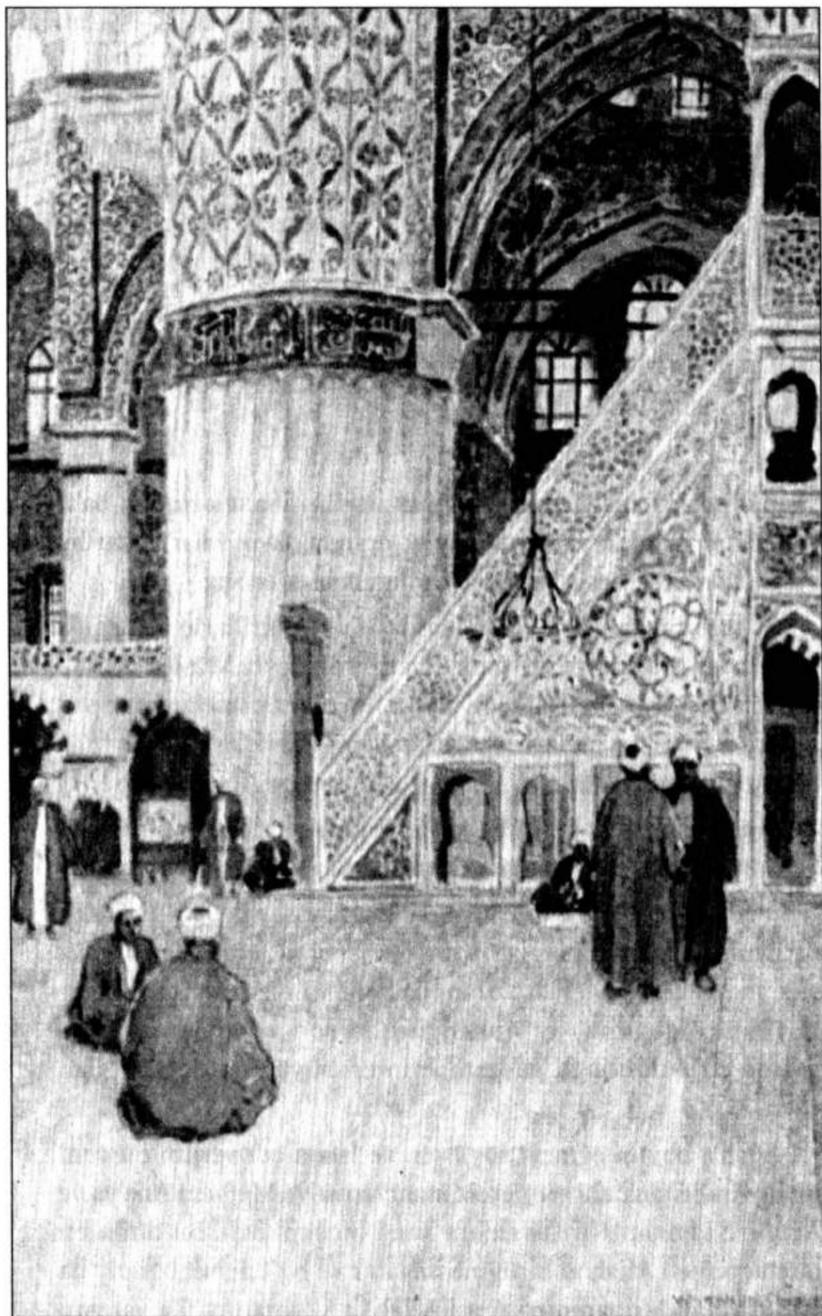
Osmanlıdan bahsederken, insanların dini inançlarından bahsetmeden geçmek yazımızı büyük oranda eksik kılar, fakat bu yazımızda sadece Muhammedilerden bahsedeceğiz.

Kabaca bir tahminle Osmanlıda, Arabistan hariç toplamda 13 milyon Muhammedi ya da diğer bir ifadeyle Müslüman, 12 milyon Hıristiyan ve 1 milyon Yahudi ve diğer inançlardan insan bulunur. Asya kıtasında Müslümanlar çoğunluktur fakat Avrupa kıtasında azınlıktırlar.

Müslümanlar, 569'da Mekke'de doğan, kendini Hıristiyanlığı ve Yahudiliği geçersiz kılan vahiyler yollayan Allah'ın elçisi olarak ilan eden Muhammed'e inanırlar.

Dinin kutsal kitabı olan Kuran'ın Cebrail tarafından kendisine indirildiği söylenir. Kuran, hakikat ve nizamın tamamlanmış hali olduğunu ve Muhammed'in son ve aralarında Hz. İsa'nın da bulunduğu peygamberin en büyüğü olduğunu ilan eder.

Allah'a boyun eğmeyi söyleyen ve İslam adı verilin bu yeni inanç Arabistan'daki putperest inançlarına ve Meryem Ana'ya ve Azizlere tapınan Hıristiyanlara karşı bir tepkiydi. Bu dinin en büyük temeli Allah'ın birliğine dayanır ve bu önemli öğreti "La ilah il Allah Muhammed resul Allah" (Allahtan başka yaratan yoktur, Muhammed Allah'ın elçisidir) sözleriyle ifade edilir.

Sultan Ahmet Camiinin İç Görünüşü

Allah'ın birliğine ek olarak Müslümanlar iyi ve kötü cinlerin varlığına, namazın tesirine ve cezaları ve mükâfatlarıyla bir de ahrete inanırlar.

Namaza çok bağlıdırlar ve günde beş kez belirtildiği şekilde dizlerinin üstüne çökerek, secde ederek ve alınlarını yere dokundurarak namaz kılarlar.

Namaz vakitleri geldiğinde işlerini yarıda bırakıp seccadelerini doğuya, Mekke'ye bakacak şekilde sererek her nerede olurlarsa olsunlar namazlarını kılarlar.

Namaza ya da camiye çağrı kule ya da minarenin üzerine çıkıp ezan okuyan müezzin tarafından yapılır ve cemaati şu şekilde sözler söyleyerek namaza davet eder: "Haydi namaza, haydi namaza. Allah yücedir. Allahtan başka yaratan yoktur". Sabah ezanlarına ayrıca "Namaz uykudan daha hayırlıdır, namaz uykudan daha hayırlıdır" sözleri eklenir.

Namazdan önce Türkler ayakkabılarını çıkarıp ellerini ayaklarını yüzlerini yıkayarak abdest alırlar. Camilerin dışında abdest alma yerleri bulunur. İbadet edenlerin başlarında namaz takkesi bulunur.

Müslümanlara emredilen şartlar arasında hac, oruç ve sadaka vardır.

Gelirlerinin onda birini dini ya da hayır amacıyla bir kenara bırakmaları emredilmiştir. Oruç Mübarek Ramazan ayında tutulur ve sabah gün doğumundan gün batımına kadar sürer. Kati bir şekilde yiyecek, içecek ve sigaradan uzak durmalıdırlar. Gün batımında top atışıyla oruç açılır ve tüm gece süren eğlenceler başlar. Bu şekilde gündüz geceye gece de gündüze çevrilmiş olur.

Hac için emredilen yer Mekke'dir ve her Müslüman'ın ömründe en az bir kez hacca gitmesi gerekir. Sonrasında o kişi isminin önüne ek olarak konan hacı ismiyle anılır. Mekke'de ziyaret edilen mabedin adı Kâbe'dir ve rivayete göre burada Hz. Hacer, İsmail'in hayatını kurtaran su olan zem zem kuyusunu

bulmuştur ve Hz. İbrahim bu kuyuya bir de mesken inşa etmiştir. Bir melek oraya tüm hacıların ziyaret edip öptüğü bir taş getirmiştir. Hakiki hali kristalli beyaz iken şu anda hacıların günahını emmekten kömür karası hale gelmiştir. Kıyamet gününde bu taş, erkek ya da kadın olsun hacca gelip kendisini öpenlerin lehine tanıklık edecektir.

Muhammet tarafından ilk cami son derece basit bir yapıda Medine'de inşa edildi. Fakat onun ardından gelenler daha güçlü ve varlıklı oldukça daha görkemli yapılar yapmak için birbirleriyle yarıştılar. Aşağı yukarı civarda bulunan azametli ve gökyüzünü kaplayan dairesel kubbeleri aşan Yunan kiliselerini model almışlardır. Kubbenin ucunda yaldızlı hilal ile taç bulunur ve kurşun ile kaplanır. Her bir minarenin tepesi kurşun ve sivri uçları altın ile kaplanır. Yan yana duran minareler ve kubbe doğu topraklarında yaygın olan fıstık çamı ve servileri anımsatır.

Caminin iç kısmı sadelik ve ihtişamın harmanlanmış halidir. Kubbe bu bölümde gösterilen çizimdeki Sultan Ahmet camisindekine benzer sütunlarla desteklenir. Sütunlar renkli kakma çinilerle Kuran'dan dizelerle süslenir. Kubbenin etrafında bulunan ya da caminin duvarlarında bulunan bezenmiş camlarından içeri güneş ışıkları adeta akar fakat hiç birisinin herhangi bir figürü yansımaz çünkü herhangi bir şeyin resmi Allah'ın emirlerine karşı gelmek olarak görülüyor.

Tüm camilerin kıblesi Mekke'dir. Mekke'ye bakan kısmın başında mihrap adında bir oyuk bulunur ve buradan imam cemaati yönetir. Mihrabın yanında hitap için direklerle desteklenmiş sadece erkeklerin bulunduğu bir teras bulunur. Burada halıların üzerine bağdaş kurup oturarak ilahiler söylerler. Mihrabın güneyinde imamın cumaları üzerine çıkıp vaaz verdiği bir minber bulunur. Sultan Ahmet Camisindeki minber harika bir mermer işçiliği örneğidir ve Mekke'dekinin bir kopyasıdır. Kuran için sedef ve kaplumbağa kabuğu işlemeli sehpalar caminin etrafına koyulur ve tavanına zeytinyağıyla beslenmiş sayısız lambanın

takıldığı şamdanlar asılıdır. Lambaların arasına deve kuşu yumurtası ve cam bilye süsleri serpiştirilmiştir.

Camilerde sandalye yoktur fakat hasır ya da halı ibadetler için taş zeminin üzerine serilir. "Selamlığında mindere oturmaya alışmış rahatına düşkün doğulu kişi Allah'ın evinde kendisi için özel olan herhangi bir bölüme geçmez, kalabalığın arasında yerini alır –efendi, sakanın önünde durur, bey de kömürcünün yanında- o da herkes gibi herhangi birisidir. Herkesin aileden herhangi biri sayıldığı ibadethanede kimse kendisine özel ilgi bekleyemez."

Müslümanların kadınların ruhu yoktur ve ibadet etmelerine gerek yoktur diye düşündüklerine dair yanlış bir anlayış vardır. Aksine Kuran bu konuda gayet nettir. Kadınlar erkeklerle birlikte camilerde ibadet edemezler fakat gruplar halinde toplanıp ayrı bir şekilde ibadetlerini yapabilirler ve Ramazan boyunca kadınlar için ayrı bir ibadet hizmeti de sunulmaktadır.

Çeşitli tarikatlar arasında bölüm 11'de gösterilen Rufailer adından bir tarikat bulunur. Rufailer en aşırı dindar kişilerdir ve ibadetlerini yapmak için dikdörtgen bir binada toplanırlar. Onlara göre böyle bir bedensel coşku yaratmanın sebebi ruhu bedenden kopartıp Allaha ulaşmayı mümkün kılmaktır.

Şeyhleri bir sandalyede oturup kuran okurken, müritleri de onun önünde oturup kurandan okunan dizeleri tekrarlarlar. Daha sonra her bir hecede bir öne bir arkaya doğru eğilerek "La illah" deyişini tekrar ederler. İlkin yavaşça söylenen bu ifade gittikçe hızlı ve serice söylenir. Daha sonra şeyh ayağını hızlı bir şekilde yere vurur ve dervişler çılgına dönmüş bir şekilde sallanma hareketlerini "Lah" diye bağırarak ve Allah ya Allah anlamına gelen hu ya hu ifadelerini haykırarak daha da hızlandırırlar. Şeyh 99 boncuklu tespihini çekerken, Allah'ın 99 ismi ve sıfatı ezbere okunur.

Son tespih tanesine ulaştığında hiddetlerinin sınırı kalmaz ve birbirlerinin ellerinden tutarak ağızlarından köpük gelene

kadar ve yorgunluktan yere düşene kadar öne arkaya sallanıp dururlar ve vecit haliyle yere serilirler. Bu durumun manevi coşku olduğunu iddia ederler!

Diğer bir tarikat olan Mevleviler de yorulana kadar sema dönerek bu coşkuya ulaşırlar. Üçüncü tarikat da en hoşgörülü olan Bektaşilerdir. Onların Allah'a tefekkür etme yöntemi en iyi "Diline, eline, niyetine sahip çık" öğretilerinde ve Allah'ın buyruklarına uymada kendini göstermektedir.

11. Bölüm

OYUNLAR

Tabiatlarından ötürü Türkler fiziksel hareket gerektiren bir spor için o kadar üşengeçtirler ki; oynamak yerine seyretmeyi tercih ederler. Bunun yanı sıra erişkin çağa ulaşanlar, özellikle de devlet memurluğu işinde çalışıyorlarsa, herhangi bir oyunda yer almaları durumunda itibarlarının zedeleneceğini düşünürler.

İlginç ve son derece hareketli olan cirit oyunları vardır. Örtülü mızraklarla ya da bazı yerlerde hurma sapı ile kuşanmış iki grup atlı adam birbirlerini kovalar. Kovalayanlar büyük bir hızla giderken mızraklarını fırlatırlar ve kaçan taraf darbelerden kaçınır ya da mızrakları havada yakalar.

Koç güreşi beğenilen bir eğlencedir ve kalabalık, köyün çayırlığında toplanarak bu uzun buruşuk boynuzlu devasa yaratıkların büyük bir hızla birbirlerine vurdukları darbeleri seyreder. Bu kafa darbeleri öyle bir gümbürtü sesi çıkarır ki; kafataslarının kırıldığını zannedersiniz ama hiçbir kırık çıkık olmaz ve sadece eğlenilir. Koçlar ağırbaşlılıkla tekrar taarruza geçmek için geri sıçrarlar.

Horoz dövüşü de aynı şekilde yaygındır. Kıbrıs'ta horozun ibiğine ona bir çeşit tek boynuzlu, kanatlı at görüntüsü veren bir mahmuz takılır.

Profesyonel güreşçiler çok sevilir. Birbiriyle boğuşan iki pehlivanın biri siyahi diğeri beyazdır. Üzerlerinde bir parça deri kispetten başka bir şey yoktur. Tüm vücutları zeytinyağıyla kaygan

hale getirilir. Mücadele iki pehlivanın birbirlerinin omuzlarını sıvazlamasıyla başlar. Daha sonra manevralar ile birbirlerini yakalarlar ve en sonunda ta ki güçlü taraf rakibini yere devirene kadar künde atar. Türk güreşçiler öyle ünlüdürler ki; bu memlekette her daim tutulurlar.

Diğer bir eğlence de gölge oyunudur. Bu gösteri, ön kısmında seyircilerin oturduğu ve perdeye karton mukavvadan karakterlerin yansıtılmasıyla gerçekleşir. Görünmeyecek şekilde itinayla saklanan bir kişi kuklalarını çubuklar ve tellerle oynatır ve onları hareket ettirip eğme, birbirlerine çarpma konusunda çok kabiliyetlidir. Karnından konuşan biri kartonları canlandıran bir seslendirme yaparken, biri de takla ve her türlü marifeti perdede sahneler.

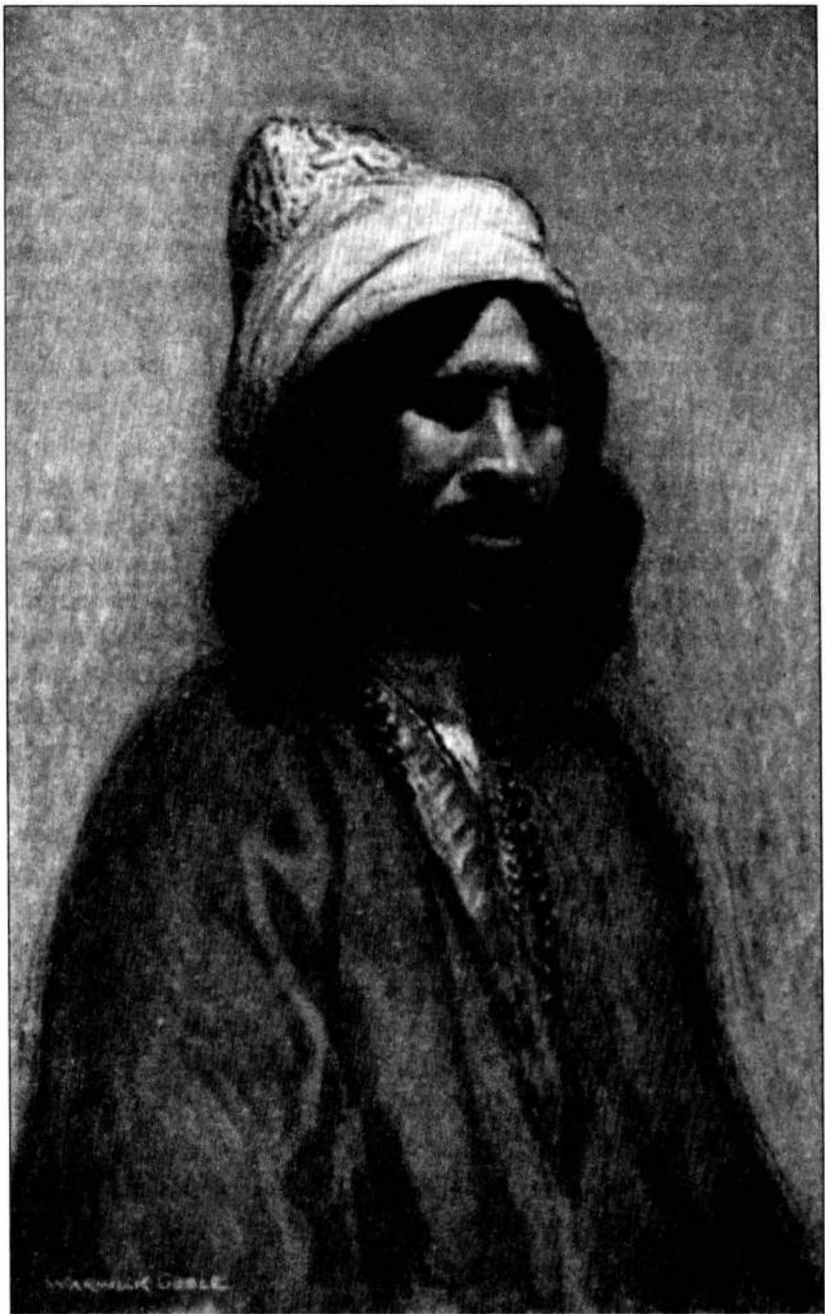
At yarışları, Avrupalı sakinleri hariç, Osmanlıda pek beğeni almaz. Bu yarışları tanıtmaya yönelik birkaç yıl önceki girişimler başarısız oldu çünkü yabancı jokeyler Sultan'ın atlarını yenmeye teşebbüs etti. Yine de zaman zaman Türkler çocuk yarışları düzenlerler. Gençleri eyerin üzerine bindirip ellerine dizginleri verirler ve kuvvetli bir vuruşla atları koştururlar.

Tilki avlamaktan sadece bihaber değiller aynı zamanda da zalimce görüldüğü için yasaktır ve ilk defa geçen yıl kan akmaması şartıyla İspanyol boğa güreşi müsabakası düzenlemeye kalkıştılar.

Futbol son zamanlarda moda olan bir oyundur fakat sadece arada sırada gerçek oyun oynanmaktadır. Kuralsız oynanan hali daha çok tercih edilir ve genelde topu birbirlerine atarak oynarlar. Topu birbirlerine atma işini sporcu atılganlığından tamamen uzak fakat son derece ciddiyet ve fiyakalı bir şekilde yaparlar.

Tenis bir nebze de olsa oynanır ve bisiklet sürme özellikle de sürücüye hava atma fırsatı verdiği için oldukça yaygındır.

Türkler arasında spor düşkünü insanlar vardır ve yaban domuzu avlamak tehlike ile sporu bir araya getirir çünkü eğer

İnleyen Derviş

domuz tamamen öldürülmezse geri gelip kendisini avlamaya çalışan kişiyi güçlü sivri dişleriyle paramparça eder.

Balık tutma sefası genellikle eğlence için yapılır ve boğaz bu iş için harika bir yerdir. En beğenilen balık kilosu 1 ile 3 pound arasında değişen ve geceleri bottan suya bir ışıldak fırlatılarak avlanan lüferdir. Cıvayla parlatılmış bir olta kurşununa lehimlenmiş bir çengel kullanılır. Balık sever gurmeler genellikle kömür ve mangallarını yanlarına alırlar ve balık yakalanır yakalanmaz ızgarada pişirip yerler.

En eski oyun olan satranç bizdekinden biraz farklıdır fakat epey sistematiktir. Şüpheli olmakla birlikte baş vezirle birlikte satranç oynayan maymunun hikâyesi olan "Bin Bir Gece Masalları"ndan şüphe etmişizdir ve Sultan Aziz ile satranç oynayan Ermeni bankacı ile ilgili hikâyenin doğruluğuna ben kefilim. Bahis kraliyete ait mülktenmiş ve bankacı o kadar başarılı olmuş ki; en sonunda sahip olduğu arazi Boğazdan Karadeniz'e kadar uzanmış.

Tavla çok sevilen bir oyundur ve bizimkinden biraz farklıdır. Taşlarla taşa oyulmuş dama tahtasının üstünde oynanan farklı bir yöntemi vardır.

Bir nebze de olsa kart oyunu oynanır fakat Kuran'da şans oyunları ve kumar yasaklandığı için, kart oyunlarına şüpheyle bakılır ve oynanmasının önü tutulur. Bizim memlekette gençleri ve yaşlıları tuzağına düşüren bahis oyunları da aynı şekilde yaygın değildir.

Erkek çocuklar için olan oyunlar arasında topaç çevirme oyunundan bahsedebilirim. Türklerin topaçları çark şekline sokulan sert odunlardan yapılır ve şeritler halinde rengârenk boyanır. Başparmak ve parmaklar kullanılarak ya da bir şerit ile döndürülür ardından makara ve ip ile hareket ettirilir. Oyunun püf noktası topacı rakibininkine çarptırıp devirmektir.

Uçurtma uçurtmak çok yaygındır ve baharın ilk zamanlarında yüzlerce uçurtma evlerin tepesinden uçurulur. Şekilleri

aynı bizdekiler gibidir ve uzun kâğıt şeritli kuyruk eklenerek renkli parlak kâğıttan yapılır. Diğer uçurtmaları yakalamak amacıyla kuyruk kısmına çıta ya da kamış takılır. Rakiplerinin üzerine çullanıp yakalamak için uçurtmanın etrafında dönerek bir anlık düşmesi ya da yükselmesi sağlanır. Uçurtmalar havalandığında ipler mümkün olduğunca hızlı bir şekilde çekilir ve bazen tüm galibiyetten sonra geriye bozguna uğramış uçurtmalar kalır.

Seksek oyunu en az tepeler kadar eskidir ve Osmanlıda bu oyun bizde oynanan biçiminden farksızdır. Seyircilerin önünde oynanan bilye ve çelik çomak oyunları da bizdeki biçimleriyle oynanır.

Ceviz erkek çocukların oyunlarının bir parçası haline gelmiştir. Bu oyunlardan birinde ceviz eğimli bir tahtanın üzerinden her bir çocuk tarafından sırayla yuvarlanır. Zemindeki cevizi vuran kişi tümünü alır. Oyun cevizi biten çocuğun çekilmesiyle devam eder. Diğer bir oyun da halkalara yerleştirilen cevizlere başka cevizlerin belirli bir mesafeden fırlatılmasıyla oynanır. Ceviz fırlatarak halkadan çıkardığınız her cevizi kazanırsınız.

Türkçedeki deyişiyle, bıçak hem kız hem erkek çocukları arasında yaygındır. Çim parklarda daire şeklinde oturup ellerinin arkasına bir bıçak koyarlar ve yere inip saplanması için havaya fırlatırlar. Aşık oyunu bu oyun ile harmanlanmıştır ve bizde de nerdeyse aynı şekilde oynandığı gibi beş adet kemikle oynanır.

Pendavola ya da beş taş Yunanların aşık oyununa verdikleri isimdir ve kemik yerine taşlarla oynanır. Bu oyunların tarihi çok uzak geçmişlere kadar dayanır ve her ülkede farklı şekillerde oynanır.

Erkek çocuklar ve gençler ökse dalı, kapan ve ağlar yardımıyla kuş tutmaktan büyük keyif alırlar.

Sonbaharda ağaçlar yapraklarını dökmeye başladıkları ilk zamanlarda kuşlar kışın yaklaşmakta olduğunu bilirler ve sayısız kuş sürüsü güneye göç etmek için İstanbul civarına geçer. Bıldırcınlar binlercesi halinde uçarlar ve Karadeniz üzerinden uçup

gelene kadar çok yorulmuş halde İstanbul'a vardıkları için boğazın girişinde yere konarlar. Bu yüzden de çok kolay bir şekilde avlanırlar ve en yoksul ailenin bile evinde bir öğünlük yemek olabilirler.

Şakrak kuşu, saka kuşları, keten kuşu gibi küçük kuşlar da bu bölgede uçarlar ve ağaçlara konulan ökse otlarına kapılmamak için ya da çocukların içine saklanıp kuşları seyrettikleri ve ağaçlara yakın mesafede yapılmış baştan savma kulübelere karşı dikkatli olmalıdırlar. Kimi zaman bir ucu kulübeye saklanan çocuğun elinde olan ipe yarım düzine farklı cinste kuş dizilir ve gökyüzünde kuş sürüleri görülmeye başlandığında bu tuzak ipi havaya kaldırılır. Kuşların cıvıltıları havadakilerin dikkatini çeker ve yakındaki ağaca konarlar ve büyük bir kısmı dallara yapışıp kalır. En iyileri kafeslere koyulup ötücü kuş olarak satılırlar ve geri kalanları öldürülüp gagalarından bir iple sarılarak yemek için satılırlar. Pilav ile karıştırılıp kavrulduğunda harika lezzette bir yemek ortaya çıkmaktadır.

Doğadaki bu kanatlı ötücü kuşlara yapılan nahoş muamelenin aksine memleketi gezerken kuş pazarını ziyaret edebilmek ve orada saygın Türk beylerinin ellerini cüzdanlarına atıp güçleri yettiğince kafesteki kuşları satın aldıklarını görmek güzel bir şeydir. Daha sonra kafesin kapısını açar ve kuşlar keyifle gökyüzünde ötüşürken kuşları azat eden adamın yüzü büyük bir memnuniyetle adeta etrafa ışık saçar.

Oyunlar ve sporlar hakkında anlatacaklarım daha bitmedi fakat son olarak aslında tam da oyun sayılmayan fakat nerdeyse tüm dünyada kız ve erkek çocuklarının yaptığı bir şey olan taş fırlatmadan bahsedeceğim. Bir köpek size saldırdığında sopa her zaman işe yaramayabilir fakat taşla olan kötü anılarını hatırladıkları için yerden taş alıyormuş gibi eğildiğiniz anda tabana kuvvet kaçarlar.

Taş atmayla alakalı hafızamda hala taze bir anı taşımaktayım. Daha küçük bir çocukken gerçekleşen çarpışma Boğazın kıyı-

sındaki bir köyde oldu. Ben ve birkaç İngiliz arkadaşım daha Türk çocuklarına denk geldik ve Türkler evlerin arkasına saklandılar ve hem bizim tarafımızdan hem de onların tarafından evin üzerinden taşlar atılıyordu. İki taraf da birbirini görmeden taşları savuruyorduk. En sonunda rastgele atılan bir taş kafamı yardı.

12. Bölüm

KÖPEKLER

Herkes Türk köpeklerinin namını duymuştur ve eminim ki; bu köpeklerden bahsetmeden bu kitabı yazmak büyük eksiklik olurdu.

Kökenleri belirsizdir fakat doğa bilimcileri bu köpeklerin çakallar ve kurtlarla bir bağının olduğunu bulacaklardır.

Fakat geleneksel olarak bozkırlardan gelen Moğolları ve Türkleri takip ederek savaş alanındaki kandan beslenip en sonunda talancıların yanına yerleşerek Tataristan'dan geldikleri düşünülüyor.

Bu korkunç efsanenin ne kadar doğru olduğunu söylemek imkânsızdır fakat her nerde Türk varsa orda bu köpekler ya da skilo[47] cinsi köpekler de vardır. Örneğin bu köpek türü Türk akınlarının dışında kalan Viyana'nın kuzeyinde görülmez. Skilo cinsi benzer köpekler Macaristan'da da karşımıza çıkar, kuşkusuz bir şekilde Tuna Nehri'nin ötesinde de bulunurlar. Bulgaristan'da bu köpeklerden çok fazla vardır ve İstanbul'a vardığınızda yakın zamanda seksen bini bulan sayılarıyla büyük bir sürüyle karşılaşırsınız.

Boyut ve görünüşleriyle kısa tüylü İskoç çoban köpeklerine benzerler fakat burunları o kadar keskin değildir ve kulakları daha kısadır. Sahipsiz tüm köpekler gibi bakımsızdırlar ve bo-

(47) Avusturya çoban köpeği türüdür. (E.N.)

yunlarına tasma vurulmaz. Sahipleri olmadığı için de sokakları evleri bilirler ve sokaklarda doğar, sokaklarda ölürler -ki bu insanlar için hem iyi hem de kötüdür. Sokaklarda yaşamaları insanlar için iyidir çünkü bu köpekler artıkları yerler ve sokaklara atılan tüm atıkları resmen temizlerler, aksi halde bu çürük yiyeceklerden çevreye hastalık yayılırdı. Sokakta yaşamalarının insanlar için kötü olmasının sebebi ise bu köpeklerin geceleri çöp yığınlarında toplanıp sabahlara kadar kavga edip bağırarak yemekleri kapmaya çalışmalarıdır. Köpek havlamaları insanların uykularını böler ve sinirlerini alt üst eder. Geceleri sokaklarda yattıkları için, yürürken köpeklere çarpıp tökezlemeniz çok olasıdır ve bunun sonucunda köpek ulumalarının yarattığı şiddetli ve kötü bir deneyim yaşarsınız.

Fakat skilolar sadece çöplerden beslenmezler, kasapların da etrafında dolanırlar ve asker kışlaları ve saray mutfağının yakınlarında çok sayıda köpek bulunur çünkü buradaki artıklar köpeklere atılır. İstanbul'daki Harbiye Nezaretinde bir kişi askerlerin ekmek kırıntılarını bu köpeklere dağıtması için görevlendirilir. Sırtında koca bir sepet ve elinde bir sopayla halk meydanına gelen görevli çevresini saran yüzlerce köpek tarafından karşılanır. Meydana vardığında ilkin elindeki sopayla etrafına geniş bir daire çizer ve birden sırtındaki sepeti yere boşaltır. Ardından skiloların koşuşturması ve hücumu başlar. Hırlama sesleriyle birbirlerinin üzerlerine çullanırlar fakat bir parça ekmek kapıp sıvışabildikleri sürece hiçbir şekilde bunu umursamazlar. Buna karşın köpekler arasında da taktikler vardır. Daha kurnaz ve hızlı olan bazı köpekler bu hengâmenin arasına girmeyerek köşede sessizce çekişmenin sonucunu beklerler, sonrasında ağzı yiyecekle dolu yorgun düşmüş bir köpeği kestirip takip ederler ve ödülü kapıp kaçarlar.

Tüm bu serserice alışkanlıklarına rağmen düzen eğilimleri de vardır ve hangi sokağı paylaşacakları konusunda anlaşmaya varırlar. Kendi sınırlarının dışına çıkan köpeğin vay haline! Sadece bir şartla başka bölgeye girmesine müsaade edilir: Kuyru-

ğunu bacaklarının arasına alıp başını itaatkâr bir şekilde öne eğerek sokağın ortasından geçer. Bu esnada bölgenin tüm köpekleri kendini yırtarcasına havlayıp dururlar ama asla saldırmazlar.

Anlattıklarımdan skiloların güzel yanlarının olmadığı sonucunu çıkarmamalısınız. Benim de tanık olduğum ve arkadaşımın başına gelen bir olay bunu kanıtlar niteliktedir. Onların çağırdığı ismiyle bir karabaş yavru köpek sokaktan alınmış ve rahat bir eve bırakılmış. Köpek büyüdüğünde bahçedeki bir kulübeye alınmış. Yerin karla kaplandığı çok soğuk bir günde karabaşın, kulübesinde bir deri bir kemik kalmış dişi bir köpek yattığı için dışarıda uyuduğu fark edilmiş. Davetsiz misafir kovulmuş fakat sonraki sabah aynı durumla karşılaşmışlar ve bu kez çok sert bir şekilde kovulmuş. Karabaş kırgın görünüyormuş ve de yemeğini yemeyi reddetmiş. Üçüncü gün bu garip köpek tekrar kulübede görülmüş fakat bu kez kulübe darmadağın edilmiş. Dişi köpek tıpkı Havva'nın cennetten kovulması gibi çekip gitti fakat bu kez Âdem de onun peşinden gitti ve bir mezar taşının dibine yerleştiler ve karabaş bir daha o rahat evine geri dönmedi. Bugün bile bu köpeklerin çocukları bu mezarlıkta yaşarlar.

Bu tarz duygusal olaylarla, Bin Bir Gece Masalları karakterlerinde ya da Harun Reşit'in yaşadığı günlerden günümüze kalan hikâyelerde karşılaşmışızdır fakat şu anda parlamentodaki partinin bu tarz kaideleri yoktur. Bu parti işi bilen kişilerden oluşuyor ve İstanbul sokaklarını bu dertten kurtarmayı istiyorlar bu yüzden skiloların ortadan kaldırılmasına dair karar almışlardır. Fakat hayvanları katlettikten sonra Müslüman ahalinin vereceği tepkiyi dikkate aldıkları için bu konuda bir mutabakata vardılar. Köpekler surların dibinde çitle çevrili bir mekâna gönderildiler. Onları yakalamak için özel bir kıskaç üretildi ve gece yarısı belediye görevlileri uyuyan köpekleri boyunlarından ya da gövdelerinden yakalayıp güya otel dedikleri barınaklara aktardılar. Barınakta bulunan köpekler ve yeni gelenler arasında korkunç kavgalar çıkardı fakat büyük bir sıklıkla iyi kalpli Türk-

ler taşıma arabalarına pusu kurarlardı ve tutsak hayvanları serbest bırakırlardı.

Parmaklıkların arkasındaki köpekler devlet tarafından beslenirdi ve onların bakımı için yıllık 5 bin sterlin para hibe edilirdi fakat kısa süre içerisinde köpeklere tahsis edilen alan yetersiz kalmaya başladı, sonrasında çığlıkları ve kokuları öyle berbat bir hal aldı ki; köpeklerin başka bir yere taşınması kararı alındı.

Bu amaç için, şehirden yaklaşık 25 km uzaklıktaki ıssız bir ada olan Sivri Ada belirlendi ve 30 bin köpek bu adaya aktarıldı. Fakat adada su yoktu ve yiyecek temin etmek zordu. Sonuç; hayvanlar buraya aktarıldıktan altı ay sonra hikâyesini anlatabileceğimiz yalnızca fotoğrafını çekebildiğim bir tane kimsesiz köpek kaldı geriye.

Başarılı olma konusunda cesareti kırıldığı için, hükümet skiloları ortadan kaldırma girişiminden vazgeçti ve İstanbul'a gitme durumu olan okuyucularım muhtemelen bu köpekleri tanıma fırsatını bulacaklardır.

13. Bölüm

GALATA KÖPRÜSÜ VE PAZARLAR

Sayfalar boyunca Osmanlı Sultanının hâkimiyetindeki yerleri, kendisini ve bazı halkları tanıtmaya çalıştım fakat belki de dünyada faklı ırkların bir arada olduğu bir şehir manzarası görmek için Haliç'i ve İstanbul'u Galata semtiyle birbirine bağlayan köprünün üstünden daha güzel bir yer yoktur. Aynı zamanda İstanbul'daki pazarlardan daha uygun fiyatlara satılan imparatorluğun her çeşit ürünlerini burada bulabilirsiniz.

Günlük yaklaşık 50 bin, yıl boyunca yaklaşık 20 milyon insanın köprünün üzerinden geçtiği tahmin ediliyor. Saymakla bitmeyecek kadar çok ırktan insan bulunur. Her biri kendine has ayrı bir kıyafet, başlık ve ayakkabı çeşidi giyerler, farklı renklerdeki ve biçimlerdeki bu kıyafetlerin ortaya çıkardığı görüntü harikadır ve bu renklilik Avrupa'daki kalabalıklardaki gibi sadece kadınlarla sınırlı değildir. Karşınızda beyaz iç eteğiyle ve tabancalarla dolu kızıl bir kuşak giyinmiş bir Arnavut; oradan ışıltılı al kıyafetler giyen başka bir elçilik koruması geçer; yeşil sarığı ve her tarafından beyaz kumaşlar sarkan Ulema; başka biri kızılımsı mor renkli kıyafet giyip beyaz sarık takmıştır; askerler hâkî ya da soluk mavi renkte kıyafetlerle kuşanmışlardır ve Jön Türk memurları tertemiz parlak, yeni tek düze kıyafetlerle dolaşırlar. Semazenler uzun ve koni şeklindeki kahverengi başlıklarıyla görkemli bir şekilde yürürler ve ardından onları kafasına ipek bir bez sarmış, omuzlarında deve tüyünden yapılmış peleriniyle

bir bedevi takip eder. Onun yanında Arabistan'dan bir mebus, Muhammed ile soydaşlığını gösteren başındaki beyaz kepe sarılmış yeşil sarığı ve yeşil kabanı ile durur. Kadınların örneklerine bakacak olursak kadınların grup halde sarı çizmelerini ya da gevşek terliklerini yerlerde sürüyerek gezdiklerini görürsünüz -kadınlar biri tarafından taciz edildiklerinde bu terlikler çok işe yarar birer silaha dönüşürler.

Türk kadınlarının kıyafetleri genellikle parlak renklidir ve beyaz peçe ile yüzlerinin ve başlarının üzerine atarlar fakat bazen de kıyafetin kendisi de peçe yerine kullanılabilir. Buna karşın siyah rengin kullanılması gerektiğine yönelik alışkanlık hala sürmektir ve kadınlar bu şekilde etrafta dolaşan gölgelere benzerler.

Eğer günlerden Cuma ise, kulağınıza askeri marşların sesi gelir ve Sultan'ın askerleri Sultan'ın gideceği caminin güzergâhındaki sokaklar boyunca yürüyüş yaparken, piyade erlerinin ayak seslerini duyarsınız.

Hiçbir şey önünden akıp giden bu askerlerin dayanıklılıkları, direngen sebatları ve fiziksel görünüşleriyle yarışamaz ve subayların sürdüğü şaha kalkmış küheylanlar insandaki hayranlık duygusunu daha da coşturur.

Fakat daha az müzikal olan başka bir ses de kulağınızı tırmalayabilir ve yarı çıplak bir vahşi güruh itfaiye aracı olan tulumbayla ortaya çıkarlar. Hortum ucu taşıyan bir adam önden yürür ve hızla geçerek "Sağ ol" diyerek kalabalığı yarıp geçer (çekilin ya da çarpmalardan kendiniz koruyun anlamında). Sanki bir grup akıl hastasını ortalığa salmışlardır.

İstanbul'un geniş sokaklarında dolaşan düzenli bir itfaiye teşkilatı vardır fakat bir zamanlar eski sistem teşkilatta binlerce evi yakıp kül eden felaket yangınlar olurdu ve şu anda hala ahşap evlerin ve dar sokakların olduğu semtlerde aynı sorun vardır.

Tiz bir sesle bağıran ve bazen de ölçülü kafiyelerle dizeler okuyarak mallarını pazarlayan her çeşit seyyar satıcı köprüde

bulunur. Her çeşit hamal da orda yüklerini taşırlar ve köprünün güvenliğini sağlayan beyaz, uzun, cepsiz gömlek giyen denizciler köprü parasını toplamak için köprüde bulunurlar fakat bu paraları cebe indirmezler. Sanki eski ve yeni yönetimi bir araya getirmek için "Terakki"[48] adındaki bir vapur yolcuları köprünün bir ucundan diğer ucuna taşır diğer yandan İngiliz yapımı köprüye takılmış dubalara demirlenen buhar gemileri yolcuları Boğaz'ın diğer yerlerine taşırlar[49].

Köprüyü geçtiğinizde Türklerin yaşadığı semtlere varırsınız ve kemer gibi uzanan sayısız penceresi olan uzun bir sokağa girersiniz. İçinde satılan baharat ve ilaçlardan dolayı buraya Mısır Çarşısı denir. Burası karanlık ve havasız bir yerdir. İnsanı etkileyen çok ağır bir kokusu vardır fakat daha önce hayalini bile kuramayacağınız ve imparatorluğun her bir tarafından getirilen koku ve ilaçlar burada bulunur. Pazarın içindeki her bir dükkân kendine has simgesiyle bilinir -bir gemi, süpürge, kuş kafesi, bir cami maketi, bayrak, fiyonklar ve oklar ve benzeri dükkân sahipleri yuvasının başında duran bir örümcek gibi dükkânın önünde oturur ve sizi kendi dükkânına davet eder.

Talep edilen mallar arasında misk, saray pestili, tütsü, sedir ağacı yağı ve Türklerin evlerini güzel kokutmak için ateşe attıkları Bulgaristan'da üretilen gül yağı, gül suyu, silhat, yasemin ve diğer yerli mis kokulu yağlar gibi koku yayıcı diğer maddeler vardır. Yüz bakımı, buluştuklarında kaşlarını boyamaları ya da parmak uçlarını ve tırnaklarını boyamaları için allık, yerli saç boyası ve kına, gözlere çekicilik katmak için ölümcül zehri olan güzellik malzemeleri, kırmızı ve siyah biber ve her çeşit baharat, yoğurdu ekşitmemesi için çörek otu çekirdeği, Sakız Adası'ndan

---

(48) Terakki Vapuru Şirketi Hayriye tarafından İngiltere, M. Wigram tezgâhlarında 1869 yılında yaptırılmıştır. Terakki Vapuru ahşap, yandan çarklı, yolcu vapuru olup, 1869 yılında hizmete girmiş, 1914'te de hizmet dışı bırakılmıştır. (E.N.)

(49) 1800'lü yılların sonundan 1900'lerin ortalarına kadar İstanbul deniz ulaşımında kullanılan vapurlar 64 adettir. Bunların 35'i İngiliz, 8'i İskoç, 2'si Fransız, 2'si Alman, 4'ü Türk yapımıdır. 6 vapur ise İngiltere'de yapılmış ancak Hasköy Fabrikasında montajları tamamlanmıştır. (E.N.)

kadınların çiğnemeye bayıldığı ve saatlerce ağızlarında tuttukları ve çocukların şişirip patlattıkları damla sakızı, her çeşit bitkisel ilaç, hatta gençlere dinçlik katan safra taşları... denize daha yakın, tavanı camlarla kaplı yemiş ya da meyve pazarı denen birkaç sokak vardır. Burada kurutulmuş meyve ve her türlü kuru yemiş bulunur. Bu yerin bir diğer özelliği de burada dut, ayva, kayısı, erik benzeri meyvelerin ezmesinin satılmasıdır, bu meyveler püre haline getirilip güneşte kurutulur ve daha sonra ince çarşaflar halinde sarılır. Üzüm suyunun un ile kıvama getirilmiş hali, şıra ve Ankara'dan getirilen eşsiz bal peteği de burada satılmaktadır.

Ağaç tornacılarının olduğu çarşı yerli tornacıların nasıl çalıştığına dair bize fikir verir. Bir elinde keski diğerinde yay ile çalışan tornacı ayak başparmağını da üzerinde çalıştığı nesneyi tutmak için kullanır. Pirinç tornacılarının bulunduğu çarşıda, kömürü üzerinde yakıp evi ısıtmak için mangallar, su kaynatıp çay demlemek için özel pirinç kaplar ve semaverler yapılır.

Ana çarşılar, delik deşik kubbelerinden içeri ışık saçılan duvarla örülmüş kemerli sokak araları ve caddeleri ile bir labirenti andırır. Çarşıların genişliği 1,5 km'yi bulabilir ve iç kısmı öyle dolambaçlıdır ki; gezmeye giden biri çok kolayca yolunu kaybedebilir.

Eski ve yeni her türden ürün bu pazarlarda bulunabilir. Misal tüm cadde her çeşit renk ve şekilde çizme, ayakkabı terliklere ayrılmıştır: Yumuşak sarıları kadınlar için; rugan deri ve lastikli ayakkabılar erkekler için; Anadolu'dan gelenler için ucu kıvrımlı kırmızı ayakkabılar, Arnavutlar için sandal, tabaklanmış yumuşak deri terlikler, sedeflerle ve değerli taşlarla süslü terlikler... diğer bir sokak Suriye'den, Şam'dan, Bursa'dan getirilen ipeklere ayrılmıştır, bir diğeri tütüne, nargileye, kehribar sigara ağızlığına ayrılmıştır. Manchester tarzı başka bir sokak gösterişli renk ve tasarımlarla özellikle batılılar için üretilmiş basma kumaşlarla doludur.

Pazarın en merkezinde bedesten bulunur. Burada turkuaz renkli firuze taşı, inci, elmas ve her türlü değerli taş, tüm coğrafyalardan getirilen sıra dışı halılar, eski silahlar, antikalar, bibloler ve her çeşit hatıralık mevcuttur.

Fakat pazardan müezzinin sesi yankılanmaktadır ve güneş batıyor, kapılar kapanmak üzere. Ayrılmak için ayaklanıyorsun fakat kalabalık, bu manzaralar, renkler, sesler, kokular, etrafındaki envai çeşit kıyafetler... geçmişte olduğu gibi yarın da bulundukları yerde olacaklar ve gelecekte de büyüleyici doğunun seyrine dalanları baştan çıkartıp efsunuyla büyüleyecekler.

GÖRSEL SANATÇILAR ANSİKLOPEDİSİ

Kaya ÖZSEZGİN

Türkiyeli sanatçılar üzerine ansiklopedik bilgiler vermek ve bu konuda yeterli kaynaklara sahip bulunmadığımız bir aşamada, hayatta olan ve olmayan sanatçılarla ilgili referans bilgileri toparlamak amacıyla hazırlanan bu kitap, ilk (YKY, 1994) ve ikinci (YKY, 1999) basımlarının ardından genişletilmiş ve güncelleştirilmiş yeni basımıyla okurların karşısına çıkıyor.

Çeşitli yetişim ve eğitim koşullarından gelen sanatçıların, özellikle 2000'li yıllardan sonra sayıca artış göstermesine ve sanatçı gruplarının bu artışa paralel bir yoğunluğa ulaşmasına karşın, bilgi iletişimini sağlayacak kaynakların yok denecek kadar az olması nedeniyle bu ansiklopedinin önemli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

Doruk - Sanat
560 sayfa

MÜZİK SANATININ TARİHSEL SERÜVENİ

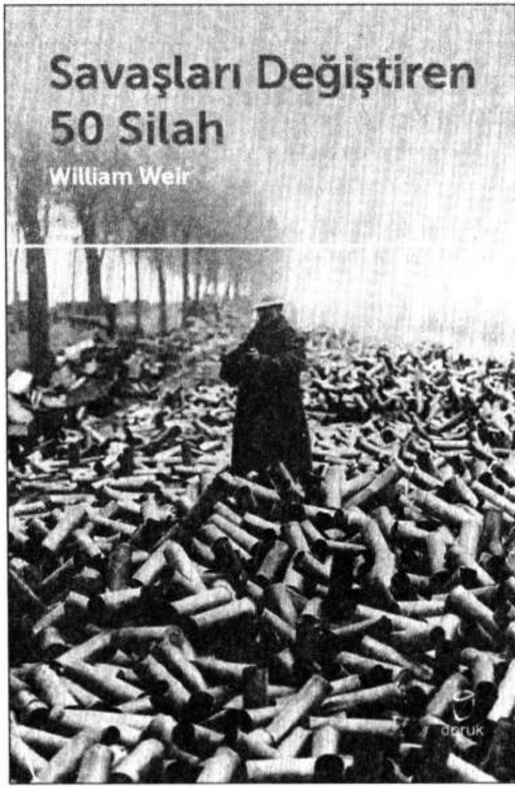
Cavidan SELANİK

Cavidan Selanik tarafından büyük bir emek sonucu ortaya çıkarılan bu kitapta müzik sanatının derinlikleri aktarılmaktadır. Selanik, müzik sanatının serüvenini, uzun yıllarını verdiği müzik araştırmacılığının kendisine kazandırdığı yetkinlikle yazmıştır. Böyle bir yetkinlik, çalışmayı kuru ve sıkıcı bir anlatımdan korumuş, kitabı müzik sanatının hakkını veren bir çalışmaya dönüştürmüştür.

Bu kitap müziğin sıra dışı boyutunu kavratmakta, müziğin tarihsel gelişimini bunu gözeterek aktarmaktadır. Bu ise hiç de kolay değildir. Araştırmacı, yazar ve müzik insanı Selanik, bu zor işin altından birikimini damıtarak, tüm verileri süzerek çıkabilmiştir.

Doruk - Sanat

392 sayfa

Savaşları Değiştiren 50 Silah

William Weir

Tarih öncesinden günümüze savaş, hayatımızın değişmezi. İnsan uğraşlarının pek çoğunun aksine, katletmenin gelişimi oldukça istikrarlıdır. İnsanoğlu, sürekli daha iyi, daha hızlı ve daha verimli şekilde öldürmenin yollarını bulmuştur. İnsanın gelişiminin her yeni dalgası, yeni bir silahlanma yarışını beraberinde getirmiştir. Barbarlıktan uygarlığa, ok ve yaydan nükleer başlıklı kıtalararası balistik füzelere her çağda toplum ve savaş sanatı radikal değişiklikler geçirmiştir.

Silahların değişimi sadece nasıl savaştığımızı değiştirmedi, aynı zamanda neden ve ne zaman savaşacağımızı da değiştirdi. *Savaşları Değiştiren 50 Silah* bize bugüne gelmek için neleri nasıl yaptığımızı anlatıyor.

Doruk - Strateji

360 sayfa

Dünyayı Değiştiren 50 Savaş

William Weir

Ne yazık ki, insanlık tarihinin uzak geçmişten günümüze rotasının ana belirleyicisi çatışma olmuştur. Malesef, kazananı belirlemekte savaş, nihai çözümümüz olmaya devam ediyor.

Binlerce yıldır yaptığımız bazı savaşlar diğerlerinden daha önemli. Orduların büyüklüğü, ölenlerin sayısı ya da ele geçirilen toprakların büyüklüğünden öte, dünyayı kalıcı olarak değiştirmeleri onları önemli yapıyor.

William Weir savaşı kutsamaktan kaçınarak, dünya tarihinde en derin etkiye sahip olduğuna inandığı 50 savaşı kısa incelemelerle ele alıyor. Önem sırasına göre antik dünyadan günümüze kadar geniş bir aralığı kapsayan tarihin akışını değiştiren savaşları sıralıyor. İncelenen savaşların ortak noktası tarihin şekillenmesine olan etkileri.

Doruk - Strateji

576 sayfa

e-posta: info@dorukyayinlari.com
www.dorukyayinlari.com

Osmanlıdan İnsan Manzaraları

Julius R. Van Millingen

İstanbul'da bankerlik yaptığı bilinen Julius R. Van Millingen'in 1800'lü yılların ortasında yazdığı *Osmanlıdan İnsan Manzaraları* kitabı, Osmanlı topraklarında doğmuş, yaşamış bir İngiliz'in özgün gözlemlerinden oluşan bir eser. Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde yaşamış bir insanın bakışıyla Arnavutların, Tatarların, Pomakların, Bulgarların, Kırgızların, Lazların, Ermenilerin, Yunanlıların, Ulahların, Yahudilerin, Çingenelerin, Suriyelilerin, Dürzilerin, Marunilerin, Bedevilerin, Türklerin karakterleri, dini inançları, kıyafetleri, yemek anlayışları ve tarihleri üzerinde duruluyor. Yazarın gündelik hayata dair gözlemlerine sokak hayvanları ve insanların hayvanlara karşı olan yaklaşımları bile giriyor. Renkli ve karmaşık Osmanlı toplumunun kültür tarihine dair ilginç bir okuma.

